

ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ*

ΤΟ ΠΑΡΩΝΥΜΙΟ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ

Η περίπτωση ενός ελληνόφωνου χωριού της Ν. Ιταλίας (Γκαλλιτσιανό)

Εμείς εδώ έχουμε το ίδιο επώνυμο, συχνά και το ίδιο όνομα. Έτσι, όταν αναφερόμαστε σε κάποιον, χρησιμοποιούμε κατευθείαν το παρατσούκλι, ούτε καν το όνομα. Διαφορετικά, θα καθόμασταν εκεί να μιλάμε στον αέρα, χωρίς κανείς να καταλαβαίνει για ποιον πρόκειται. Υπάρχουν τα οικογενειακά παρατσούκλια που ξεκινούν από τον παππού και φθάνουν στον εγγονό και το δισέγγονο. Για παράδειγμα, από το «Bistiàno» [Bistastiana] που είναι ο ιδρυτής της ράτσας, έχουμε τη «Bistiànena» που είναι η γυναίκα του, το «Bistianàci» που είναι ο χιός του, την «Bistiànèddhena» που είναι η θγατέρα του, το «Bistianacuci» που είναι ο γιγόνος, τη «Bistiànèddùnena» που είναι η εγγονή, το «Bistianacucàci» που είναι ο δισέγγονος, τη «Bistianèddùnena» που είναι η δισεγγονή (συνέντευξη 25.8.84).

Με τα λόγια αυτά ένας νέος άνδρας, ηλικίας 33 ετών, εξηγεί για ποιο λόγο αυτός και οι συγχωριανοί του στο Γκαλλιτσιανό κάνουν χρήση του παρωνυμίου (παρατσουκλιού) και όχι του ονόματος ή του επωνύμου. Ο λόγος είναι σαφής: όλοι σχεδόν έχουν το ίδιο επώνυμο, συχνά και το ίδιο όνομα. Η συνωνυμία προβάλλεται ως ο κύριος λόγος, όπως όμως θα δούμε στη συνέχεια, δεν είναι ο μοναδικός. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από μια προσεκτική ανάγνωση των λόγων του είναι ότι το παρωνύμιο αποτελεί ένα πλήρες ονοματοδοτικό σύστημα, το οποίο με ειδικά κατα-

* Φιλολόγος, απασχολμένη στο Κ.Ε.Ε.Α. κατά τα έτη 1996 και 1997.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- I.A. : Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών
I.A.E.I.K.I. : Ιστορικό Λεξικό των Ελληνικών Ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας
T.N.C. : Testi Neogreci di Calabria

ληκτικά επιθήματα καθορίζει τη θέση του κάθε ατόμου στο εσωτερικό της οικογένειας και της συγγένειας, ξεκινώντας από τον παππού και φθάνοντας στα δισέγγονα.

Τόσο η γλωσσολογική όσο και η ανθρωπολογική έρευνα —η καθεμιά από τη δική της σκοπιά— έχουν αποδείξει τη γενικευμένη χρήση των παρωνυμίων (ανθρώνων και τόπων) σε πολλές κοινωνίες της Ιταλίας, της Ελλάδας και αλλού¹. Στις περισσότερες περιπτώσεις η χρήση αυτή ερμηνεύεται ως ανάγκη διάκρισης μεταξύ ατόμων που φέρουν το ίδιο όνομα, σε άλλες έχει επισημανθεί και αναλυθεί η στενή σχέση μεταβίβασης παρωνυμίου και περιουσιακών στοιχείων. Στην περίπτωση του Γκαλλιτσιανού, το υψηλότερο ποσοστό συνωνυμίων υπαγορεύει την ευρεία δημιουργία παρωνυμίων, τα οποία επιτελούν και δύο άλλες βασικές λειτουργίες: τον καθορισμό της γενεαλογικής ταυτότητας ενός ατόμου και την κοινωνική ταξινόμησή του.

1. Η κοινότητα αναφοράς

Το Γκαλλιτσιανό είναι ελληνόφωνο χωριό της επαρχίας του Ρηγίου της Καλαβρίας στη Νότια Ιταλία. Βρίσκεται προς την πλευρά του Ιονίου στο Νότιο Ασπρομόντε, σε υψόμετρο 621 μέτρων. Αποτελεί συνολικά τον Δήμο του Κοντοφουρίου, το οποίο κτίστηκε κατά τη βυζαντινή περίοδο κατά την αρχαία εποχή των Λοκρών Περίπολη. Απέχει από αυτό 8 χλμ. Έως και τις αρχές της δεκαετίας του '60 η οικονομία της κοινότητας στηριζόταν στην κτηνοτροφία και τη γεωργία. Με τη μεγάλη μεταναστευτική ροή που σημειώνεται στην Ιταλία από τα μέσα της δεκαετίας του '50 προς τα βιομηχανικά κέντρα του Βορρά και την Ελβετία, αρκετοί εγκαταστάθηκαν στο Reggio di Calabria (το αρχαίο Ρήγιον), μερικοί έμειναν οριστικά στους τόπους μετανάστευσης (Domodossola, Milano, Verona, Ελβετία), άλλοι επέστρεψαν στο χωριό. Οι σημερινοί κάτοικοι εργάζονται στη Δασική Υπηρεσία ως εργάτες, άλλοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία και ελάχιστοι μεταναστεύουν για μικρά χρονικά διαστήματα στην Ελβετία. Το 1984 το χωριό αριθμούσε 251 κατοίκους κατανεμημένους σε τρεις οικισμούς: Γκαλλιτσιανό, Βούτσιτα (Νέο Γκαλλιτσιανό), Mangiagala. Τόν Ιανουάριο του 1997, σύμφωνα με την τελευταία απο-

1. Όσον αφορά τις ιταλικές ανθρωπολογικές έρευνες σημειώνουμε ενδεικτικά: Mabilia 1980, Minicucci 1981: 75-105, 1983, Ariotti 1988: 107-110, Sellan 1983. Για τον ελληνικό χώρο βλ. Του ν τ α σ ά κ η (1995) και για πληρέστερη βιβλιογραφία σχετικά με το παρωνύμιο στις κοινωνίες του Αιγαίου στην ίδια, σ. 112, υποσημ. 4. Από τους πρώτους ανθρωπολόγους που εφάρμοσαν τις μεθόδους της βρετανικής ανθρωπολογικής Σχολής σε ευρωπαϊκές κοινωνίες και, εκτός των άλλων, προσέγγισαν και το παρωνύμιο από την ανθρωπολογική σκοπιά σημειώνουμε τον Pitt-Rivers 1976, 162-176, ο οποίος στις αρχές της δεκαετίας του '50 πραγματοποίησε επιτόπια έρευνα στο Alcalá, μικρή κοινότητα της Ανδαλουσίας στην Ισπανία.

γραφή που η ίδια πραγματοποίησα στα πλαίσια λαογραφικής αποστολής με εντολή της Ακαδημίας Αθηνών, οι κάτοικοι του χωριού ανέρχονταν σε 115. Από αυτούς οι 79 διέμεναν στον παλαιό οικισμό (Γκαλλιτσιανό) και οι 36 στον νέο (Βούτσιτα). Από τις αρχές του 1990 παρατηρήθηκε μια ραγδαία έξοδος προς την παραλιακή κωμόπολη Condofuri Marina (Παραλία του Κοντοφουρίου), κυρίως στην τοποθεσία Λιμάρα. Κι αυτό εξαιτίας της χρόνιας γεωγραφικής, κοινωνικής και πολιτιστικής απομόνωσης του χωριού. Αρκεί να αναφέρουμε ότι η υδροδότηση έγινε μόλις το 1985 και ακόμη μέχρι σήμερα δεν υπάρχει κανένα συγκοινωνιακό μέσο που να το συνδέει με τον έξω κόσμο.

Το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων γνωρίζει την ελληνική τοπική διάλεκτο, το γκρίκο ή γκρέκο, η οποία συμβιώνει με την τοπική ρωμανική και τα ιταλικά. Πρόκειται δηλαδή για μια τρίγλωσση κοινότητα, τα μέλη της οποίας χρησιμοποιούν τρεις διαφορετικούς γλωσσικούς κώδικες: ιταλικά, τοπική ρωμανική διάλεκτο, ελληνική τοπική διάλεκτο.

Τα ιταλικά χρησιμοποιούνται από τα αγχωτικά μέλη της κοινότητας, κυρίως στη σχέση τους με τους εκπροσώπους του κρατικού μηχανισμού (υπαλλήλους δημοφίων υπηρεσιών κλπ.). Στην καθημερινή επικοινωνία οι περισσότεροι χρησιμοποιούν την τοπική ρωμανική διάλεκτο, η οποία αποτελεί και τον επικρατέστερο γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας. Η τοπική διάλεκτος χρησιμοποιείται κυρίως από τους ηλικιωμένους και των δύο φύλων. Σε ειδικές περιστάσεις όμως όχι μόνο οι ηλικιωμένοι, αλλά η πλειοψηφία του πληθυσμού κάνει χρήση της ελληνικής τοπικής διαλέκτου, αφού εδώ και χρόνια (τουλάχιστον τις τρεις τελευταίες δεκαετίες) αυτή επιτελεί τη λειτουργία ενός μυστικού γλωσσικού κώδικα: στο εσωτερικό της κοινότητας παρουσία ξένων, στα κοντινά αστικά κέντρα, αλλά και στους τόπους μετανάστευσης οι κάτοικοι μιλούν ελληνικά κάθε φορά που θέλουν να μη γίνονται κατανοητοί από τον περίγυρο².

2. Το σύστημα ονοματοδοσίας στο Γκαλλιτσιανό

Το επώνυμο, το όνομα και το παρωνύμιο είναι τα τρία συστατικά στοιχεία του ονοματοδοτικού συστήματος, τα οποία προσδιορίζουν την ταυτότητα ενός ατόμου. Όμως οι συχνές συνωνυμίες τόσο σε επίπεδο ονομάτων, όσο και σε επίπεδο επωνύμων όχι απλά αποδυναμώνουν αλλά ουσιαστικά εξαφανίζουν την όποια «αναγνωριστική» λειτουργία των δύο πρώτων, ανάγοντας έτσι το παρωνύμιο σε κυρίαρχο στοι-

2. Αναλυτικά για τις περιστάσεις χρήσης της τοπικής ελληνικής διαλέκτου βλ. Πετροπούλου 1995.

χείο καθορισμού της ταυτότητας. Πριν όμως αναλύσω αυτό το φαινόμενο, θα ήθελα να κάνω μια σφαιρική παρουσίαση του ονοματοδοτικού συστήματος στη συγκεκριμένη κοινωνία.

2.1. Το επώνυμο

Η ανασύσταση των γενεαλογιών που έκανα για το σύνολο των οικογενειών του χωριού, χρησιμοποιώντας το υλικό των προφορικών μαρτυριών αλλά και αρχειακές πηγές —ληξιαρχικές πράξεις γάμου (1809-1990), γέννησης (1820-1841), θανάτου (1880-1940)— αποδεικνύει ότι τα επώνυμα που επαναλαμβάνονται από γενεά σε γενεά τουλάχιστον για τους δύο τελευταίους αιώνες είναι ελάχιστα, παραμένοντας στην πλειονότητά τους τα ίδια. Το 1984 τα επώνυμα που κατέγραψα στο Γκαλλιτσιανό ήταν εξαιρετικά περιορισμένα (σήμερα ακόμη περισσότερο). Αυτό φαίνεται καλύτερα στον επόμενο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Επώνυμα που απαντούν στο Γκαλλιτσιανό
(συμπεριλαμβάνονται και οι οικισμοί Βουτσιά και Mangiagala)

Επώνυμο	Αριθμ. ατόμ.	Επώνυμο	Αριθμ. ατόμ.
Nucera	165	Caridi	1
Rodà	24	Mangiola	1
Navella	16	Iaria	1
Romeo	12	Tornesi	1
Condemi	12	Stilitano	1
Maesano	8	Perrone	1
Zappia	3	Errante	1
Pangallo	2	Casile	1
Palamara	1		
		Σύνολο	251

Σημείωση: Χρησιμοποίησα τα στοιχεία της απογραφής που η ίδια πραγματοποίησα κατά τον πρώτο χρόνο της επιτόπιας έρευνάς μου (1984), όταν ο πληθυσμός —σε σχέση με τον σημερινό— ήταν περισσότερο συμπαγής.

Όπως βλέπουμε, το επικρατέστερο είναι το Nucera, αφού καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού (65,7%). Αν λάβουμε υπόψη μας ότι από τα υπόλοιπα, τα περισσότερα δηλώνουν άτομα «ξένα» (forestieri), καταγόμενα δηλαδή από άλλες περιοχές και που είτε τα ίδια είτε κάποιος πρόγονός τους είχε παντρευτεί στο Γκαλλιτσιανό και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε μόνιμα εκεί, γίνεται σαφές ο εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός των επωνύμων. Οι Iaria και Stelitano κατάγονται από το

Roccaforte, οι Zappia από το Africo, ο Tornesi από την πόλη της Νότιας Ιταλίας Formia, οι Mangiola, Caridi και Perrone από το Κοντοφούρι, οι Romeo από το Ρογούδι και οι Maesano από το S. Lorenzo. Από το σύνολο των επωνύμων, τα Rodà (Ροδάς), Caridi (Καρύδης), Pangallo (Πάγκαλος), είναι ελληνικής προέλευσης, τα υπόλοιπα λατινικής³.

Η σταθερή παρουσία των επωνύμων αυτών, ήδη από τον περασμένο αιώνα, εξηγείται από τις γαμήλιες πρακτικές που οι άνθρωποι του Γκαλλιτσιανού ακολουθούν. Οι γάμοι συνάπτονταν και συνάπτονται μέχρι σήμερα μεταξύ συγχωριανών (κοινοτική ενδογαμία) και κυρίως μεταξύ συγγενών (συγγενειακή ενδογαμία). Ο κατά προτίμηση σύζυγος —κατά τον ορισμό που έχει δώσει ο Levi-Strauss (1978: 11)— επιλέγεται από την ομάδα των πρώτων εξαδέλφων, πατροπλευρικών ή μητροπλευρικών. Οι κανόνες μεταβίβασης της κτηματικής περιουσίας αλλά και η γεωγραφική απομόνωση είναι οι κύριοι λόγοι που ερμηνεύουν μια τέτοια επιλογή. Δεδομένων των εξαιρετικά δύσκολων συνθηκών ζωής, έως και τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '60, οι συγγενικές ομάδες μέσα από συγκεκριμένες παράδολες στρατηγικές φρόντιζαν να διατηρούν την κτηματική περιουσία, συνήθως εντός του εσωτερικού της δικής τους στενής συγγένειας, καταφεύγοντας στη σύσταση γάμων μεταξύ συγγενών. Το πεδίο επιλογής επεκτείνεται και σε γαμήλια διαφορετικών βαθμών (δευτέρη, τρίτη και τέταρτη). Κι αυτό σήμερα υπογορεύεται όχι πια για λόγους μεταβίβασης της περιουσίας αλλά εξαιτίας της γεωγραφικής απομόνωσης του χωριού, η οποία, εκ των πραγμάτων, επιφέρει και περιορισμό της τοπικής γαμήλιας αγοράς. Απόρροια της συγγενειακής και

3. Στα άλλα ελληνόφωνα χωριά απαντούν και τα επώνυμα: Tripodi (Τριπόδης), Crupi (Κουρούπης), Crisafi (Χρυσάφης), Scordo (Σκόρδος), Crissopuli (Χρυσοπούλης) κ.ά. Στην ευρύτερη περιοχή της νότιας Καλαβρίας είναι ευρέως διαδεδομένα πολλά ελληνικά επώνυμα όπως: Cannatà (Καννατάς), Coscinà (Κοσκινάς), Falcomatà (Χαλκωματάς), Zuccalà (Τσουκαλάς), Logotèta (Λογοθέτης), Sinclítico (Συγκλητικός), Zangàri (Τσαγκάρης), Papalìa (Παπαηλίας), Papajanni (Παπαγιάννης), Papandria (Παπαντρέας), Tracì (Τρακίός = ξαπλωμένος, στα ελληνικά της Καλαβρίας), Tranò (Τρανός), Condò (Κοντός), Condriò (Χοντρός), Pirrò (Πυρρός, Κόκκινος), Sgrò (Σγουρός), Spanò (Σπανός), Nisticò (Νηστικός), Rodinò (Ροδινός), Cuzzopodi (Κουτσοπόδης), Cuzzomiti (Κουτσομότης), Monorchio (Μονόρχης), Ozimo ('Οψιμος) κ.ά. Βλ. σχετικά R o h l f s 1979: 12. Αλλά και στη Σικελία απαντούν πολλά ελληνικά επώνυμα όπως: Accarpio (Ευκάρπιος), Achille (Αχιλλέας), Adamantino (Αδαμάντινος), Adone ('Αδωνις), Agesilao (Αγροσίλαος), Calzà (Καλτσάς), Camalò (Χαμηλός), Ciaramitaro (Καραμυδάς), Fasulo (Φασούλης), Jácono (Διάκονος), Iorio (Γιώργης), Ipolito (Ιππόλυτος), Lala (Λάλας), Manoli (Μανόλης), Meli (Μέλης), Melodia (Μελωδίας), Nastasi (Αναστάσης), Palladio (Παλλάντιος), Peronaci (Πηρουνάκης), Riga (Ρήγας), Starace (Σταυράκης), Staropoli (Σταυρόπουλος) κ.ά. Βλ. R o h l f s (1974: 233-244, 1979:12).

κοινοτικής ενδογαμίας είναι η ύπαρξη δεσμών συγγένειας ανάμεσα σε όλους σχεδόν τους κατοίκους —«*μεμείς εδώ είμαστε μια αλυσίδα από συγγενείς*», λένε χαρακτηριστικά— και η, ως εκ τούτου, μη ανανέωση των επωνύμων. Παλαιότερα, όταν ο πληθυσμός του χωριού ήταν μεγαλύτερος (440 άτομα το 1826, 418 το 1843, 511 το 1921, 481 το 1964, 350 το 1974), υπήρχαν και άλλα επώνυμα μικρής εμβέλειας: Angelone, Zindato, Pizzi, Fasile, Plutino, Mandalari, Autelitano, Migliorini.

Τα επώνυμα μεταβιβάζονται πατρογραμμικά. Η γυναίκα μετά το γάμο διατηρεί πάντα το οικογενειακό της επώνυμο, δεν μπορεί όμως να το μεταβιβάσει στα παιδιά της. Αυτά κληρονομούν το επώνυμο του πατέρα, με αποτέλεσμα να ευνοείται αποκλειστικά και μόνο η πατρογραμμική πλευρά και η συνέχειά της στο χρόνο. Αποτελεί, άλλωστε, κοινή πεποίθηση ότι το αίμα της γενιάς μεταφέρεται μόνο μέσω από την πατρική γραμμή, δηλαδή αποκλειστικά μέσω των αρσενικών απογόνων.

Μια ειδική κατηγορία επωνύμων αποτελούν αυτά που δηλώνουν νόθα καταγωγή των φορέων τους και δεν μπορούν να ενταχθούν σε καμιά από τις γνωστές οικογένειες της περιοχής. Θα σταθούμε για λίγο στο θέμα των νόθων, αφού αποτελεί τεράστιο κεφάλαιο για πολλές κοινωνίες του Ιταλικού Νότου.

2.1.1. Τα επώνυμα των νόθων

Το φαινόμενο των νόθων ήταν αποτέλεσμα τόσο της αυστηρής ταξικής ενδογαμίας όσο και του θεσμού της αρρενοπρωτοτοκίας (*maggiorascato*). Σύμφωνα με το θεσμό αυτό, στις οικογένειες των μεγάλων γαιοκτημόνων που εκπροσωπούσαν την άρχουσα τάξη και που στο Γκαλλισιανό δεν ξεπερνούσαν τις τρεις - τέσσερις, παντρεύονταν ένα μόνο αρσενικό παιδί, συνήθως το μεγαλύτερο (*maggiore*), το οποίο οριζόταν και κληρονόμος της κτηματικής περιουσίας. Οι υπόλοιποι έμεναν ανύπαντροι με συνέπεια να συνάπτουν σχέσεις με γυναίκες κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων (συζύγους μεταναστών στην Αμερική, χήρες θυμάτων πολέμου κλπ.). Καρπός των σχέσεων αυτών ήταν τα νόθα, ονομαζόμενα *μουλάρια* ή *μουλαράκια* στο τοπικό ελληνικό ιδίωμα⁴. Ο θεσμός της αρρενοπρωτοτοκίας, αρκετά διαδεδομένος και

4. Σε μια τέτοια κοινωνική πραγματικότητα παραπέμπει ένα σικωπτικό δημοτικό τραγούδι της Μπόβας, σύμφωνα με το οποίο οι Αμυγδαλιτάνοι (κάτοικοι της Αμυγδαλέας) θεωρούνται όλοι μουλάρια (νόθοι):

*Έρθα να τραβουδίσω αν βο San Bestiano
απ' όθε να κούει όλ' η Αμυδ-δαλία
να σας είπω να 'ρθετε σαν άνω
με runghε, με πελέκια, με ραδ-dia*

σε άλλες χώρες, όπως Αγγλία, Γαλλία κλπ., απαντά σε κοινωνίες όπου οι γεωργικοί πόροι είναι περιορισμένοι και ως εκ τούτου πρέπει να αποφεύγεται κατά το δυνατόν η διαίρεση της κτηματικής περιουσίας, γι' αυτό και ορίζεται ένας και μοναδικός κληρονόμος, συνήθως ο πρωτότοκος⁵. Στην Ιταλία, αν και επισήμως είχε καταργηθεί από τις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα, σε αρκετές περιοχές του Νότου βρισκόταν σε ισχύ (αν και αρκετά περιορισμένη) έως τις δεκαετίες 1930-1940⁶.

Στο Ληξιαρχείο τα νόθα καταχωρούνται ως *proietti* (πεταμένα, απορριπτέα), *esposti* (εκτεθειμένα), *figli di genitori ignoti* (παιδιά αγνώστων γονέων), *figli di padre incerto* (παιδιά ακαθόριστου πατέρα), *figli dello Stato* (παιδιά του Κράτους). Η καταχώρηση ακολουθούσε συγκεκριμένη διαδικασία. Λίγες μέρες μετά τη γέννηση ενός φυσικού (νόθου) παιδιού, παρουσιαζόταν μαζί με αυτό στο Δημαρχείο η *balia* (τροφός, παραμάν), η γυναίκα δηλαδή που θα αναλάμβανε την ανατροφή του. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Δήμου του Κοντοφουρίου που εξέτασα, η ληξιαρχική πράξη γέννησης ενός νόθου συντασσόταν ως ακολούθως:

Το έτος (...) εμφανίστηκε η... [όνομα της τροφού], η οποία μου παρουσίασε ένα μωρό, γένους (...) που από το παιδιατρικό φαίνεται να είναι τεσσάρων ημερών και δήλωσε ότι το βρήκε έξω από την πόρτα της, τυλιγμένο με κλωθαί ρουχαλάκια, όπως ακριβώς μου το παρουσίασε. Εγώ, αφού βεβαιώθηκα ότι ούτε στο σώμα του, ούτε στα ρούχα του υπήρχε κάποιο σημάδι από το οποίο μπορεί κάποιος να το αναγνωρίσει, τον έδωσα το όνομα (...) και το παρέδωσα σ' αυτήν, υπό την ιδιότητα της τροφού, έχοντας η ίδια προσφερθεί για κάτι τέτοιο.

Ο ληξίαρχος επινοούσε ένα όνομα που σύμφωνα και με τις διατάξεις του ιταλικού

τι ήρτα να σας είπω ποία εν η razza
ραγντομένοι αν την Αμνδ-δαλία
κι α θ-θέλητε να ciρορρέhte τη razza;
όλοι μουλάρια του Mad-dá και του ab-batίου

(‘Ηρθα να τραγουδήσω από τον Άγιο Σεμπασιάνο [πολιούχος άγιος της Αμυγδαλέας]/ για να μ’ ακούσει όλη η Αμυγδαλέα/ να σας πω να ’ρθείτε εδώ πάνω / με κλαδευτήρια, με τσεκούρια, με ραβδιά / γιατί ήρθα να σας πω ποια είναι η γενιά (τους) / ω κουρελήδες της Αμυγδαλέας! / όλοι [τους] είναι νόθα του Maddà και του Ηγούμενου), TNC, 327. Maddà (γαλλική προφορά του ονόματος Antonello de Malda) ήταν μεγάλος γαιοκτήμονας του Μεσαίωνα που ασκούσε στις γυναίκες το δικαίωμα της πρώτης νύχτας (*jus primae noctis*). Για τα πειράγματα μεταξύ ελληνοφώνων χωριών, όπως απορρέουν μέσα από τα δημοτικά τραγούδια, βλ. Π ε τ ρ ο π ο ύ λ ο υ 1994α.

5. Βλ. Goody 1984: 144.

6. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με το θέμα των νόθων στον ιταλικό Νότο βλ. Piselli (1981: 53-61).

αστικού κώδικα δεν έπρεπε να έχει καμιά σχέση με τα συνήθη της περιοχής, ώστε να μην είναι εύκολα αναγνωρίσιμη η πατρότητα⁷. Τα νόθα που καταχωρήθηκαν στα Μητρώα του Δήμου του Κονδοφουρίου, στον οποίο υπάγεται το Γκαλλιτσιανό, για το έτος 1872 φέρουν τα παρακάτω επώνυμα: Larosa, Maeri, Grimaldi, Perpiglia, Florido, Calabro, Zerbi, Dell'Oliva, Barone, Morelli, Toscano, Errante (χαμένος, περιπλανώμενος)⁸ κ.ά. Από τις 83 συνολικά γεννήσεις του έτους αυτού, οι 15, δηλαδή το 19% περίπου, αντιστοιχούν σε γεννήσεις νόθων. Από αυτά, ένα μόνο κατάγεται από το Γκαλλιτσιανό. Συνήθως, η ληξιαρχική πράξη γέννησης τόσο για τα νόθα όσο και για τα γεννηθέντα από τη νόμιμη σύζυγο, εξαιτίας του υψηλού δείκτη αναλφαβητισμού, υπογραφόταν μόνο από τον ληξίαρχο. Παρατηρήθηκε επίσης, αν και σπάνια, το φαινόμενο γονείς που βρισκόντουσαν σε δεινή οικονομική κατάσταση, να δηλώνουν τα παιδιά τους ως νόθα, για να μπορούν να εισπράττουν μια μικρή χρηματική επιχορήγηση από το κράτος, το λεγόμενο *balatico*, που δινόταν σε κάθε οικογένεια που αναλάμβανε την ανατροφή ενός τέτοιου παιδιού. Τελευταία δείγματα του φαινομένου των νόθων στο Γκαλλιτσιανό διαπιστώνονται κατά τις δεκαετίες 1930-1940.

2.2. Το όνομα ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Οι συχνές συνωνυμίες δεν αφορούν μόνο τα επώνυμα αλλά και τα βαπτιστικά ονόματα. Είναι αυτό ακριβώς που λέει στην αρχή ο τηλεφωνητής μας: «Εμείς εδώ έχου-

ΔΟΗΝΩΝ

7. Σχετικά με την ονοματοδοσία των νόθων, ο Rohlfς σημειώνει (1979: 11) ότι οι παπάδες και οι ληξίαρχοι, όντας αναγκασμένοι να επινοούν ονόματα ουδέτερα, συχνά τα δανείζονταν από τη λογοτεχνία, την ιστορία (Libia, Gorizia κλπ.), ή από ονομασίες χωριών ή πόλεων (Corleone, Gaeta, Avellino, Potenza κλπ.). Μερικά παραδείγματα επωνύμων που δίνει ο Rohlfς: Felicità (Ευτυχία), Gloria (Δόξα), Di Donna (Της Γυναίκας), Dignoti (Των Αγνώστων), Di Dio (Του Θεού), Della Siepe (Του Θάμνου), Delle Stelle (Των Άστρων) κλπ. Συνηθέστατο στόν ιταλικό Νότο είναι το επώνυμο Esposito (εκτεθειμένος). Όπως σημειώνει και πάλι ο Rohlfς (1979: 11, υποσ. 3) στον τηλεφωνικό κατάλογο της Νάπολης του 1976 ήταν καταχωρημένες 165 συνδρομητρίες με το όνομα Anna Esposito, 362 συνδρομητές με το όνομα Antonio Esposito και 375 Vincenzo Esposito.

8. Το Errante ήταν το πιο σύνθετο επώνυμο που δινόταν στα νόθα της ευρύτερης περιοχής που μας αφορά. Άλλα επώνυμα νόθων της ελληνόφωνης περιοχής και πιο συγκεκριμένα της Βονα ήταν τα ακόλουθα: Suvarese, Camobrecu, Virgolitro, Cuzzodonti (Κουτσodόντης), Virgoli Malgeri, Amendola, Agrappidi (Άγριο απίδι, αχλάδι) Campagna (Εξοχή), Violi, Nasida (Νησίδα), Albanese (Αλβανός), Cavassa, Papalia (Παπαχλίας), Arlecchino, Pinnia, Salvia (Φασκόμελο), Dolente (Υποφέρων), Spagnolo (Ισπανός), Trifonio, Sotira (Σωτήρας), Paleologo (Παλαιολόγος), Surizzo, Deangelis, Coleani, Cuzzocrea (Κουτσοκρέας). Τα επώνυμα αυτά έχουν δημοσιευτεί από τον Mosino 1981.

με τα ίδια επώνυμα, συχνά και τα ίδια ονόματα». Για το διάστημα που εξέτασα και τα ονόματα παραμένουν, στην πλειοψηφία τους, σταθερά. Το γεγονός αυτό είναι συνυφασμένο με το σύστημα μεταβίβασης των ονομάτων από γενεά σε γενεά. Τόσο οι ανιόντες (παππούδες, γιαγιάδες), όσο και οι εκ πλαγίου αμφιπλευρικοί συγγενείς (θείοι, θείες) είναι οι κατηγορίες από τις οποίες το νέο ζευγάρι αντλεί τα ονόματα των παιδιών του. Έτσι, τα τέσσερα πρώτα παιδιά παίρνουν τα ονόματα των αμφιπλευρικών παππούδων και γιαγιάδων, ξεκινώντας πάντα από την πλευρά του πατέρα. Τα επόμενα παίρνουν τα ονόματα των θείων τους, δηλαδή των αδελφών (αναλόγως του φύλου) του πατέρα και της μητέρας, ξεκινώντας και πάλι από την πλευρά του πατέρα.

Μεταβιβαζόμενα κατ' αυτόν τον τρόπο τα ονόματα, όχι μόνο συνεχίζουν τη γενεαλογική γραμμή της οικογένειας αμφιπλευρικά, αλλά συνδέουν και τα νεαρά μέλη με τους συγγενείς, των οποίων φέρουν το όνομα. Ας δούμε τί λέει επ' αυτού ο πληροφορητής Ν. Σ.:

Αν ένα παιδί πάρει το όνομα του πατέρα μου, φυσικό είναι ο πατέρας μου να έχει μεγαλύτερη αδιαφορία στο παιδί αυτό, γιατί κληρονομεί πλέον το όνομα της οικογένειας που μεταβιβάζεται από τον πατέρα στο παιδί. Το πρώτο παιδί παίρνει πάντα το όνομα του παππού, είναι αυτό που συνεχίζει το όνομα της οικογένειας, το όνομα της ράτσας. Ανέκαθεν στα χωριά αυτό είχαμε προτίμηση στα αρσενικά παιδιά. Αυτό δείχνει και το γεγονός ότι αρκετός κόσμος έκανε έξι επτά παιδιά, ελπίζοντας ότι κάποιο από αυτά θα γεννηθεί αγόρι, ώστε να μη χαθεί το κληρονομικό όνομα (συνέντευξη 13.4.85).

Η αμφιπλευρικότητα του συστήματος μεταβίβασης των ονομάτων δεν ισχύει, όπως είδαμε, και για τα επώνυμα.

Το σύστημα μεταβίβασης των βαπτιστικών ονομάτων, αν και τηρείται με αυστηρότητα, μπορεί ωστόσο να διαταραχθεί, όταν ειδικές περιστάσεις το απαιτούν. Για παράδειγμα, αν ένα παιδί πεθάνει μικρό, το αμέσως επόμενο θα πάρει το όνομά του. Το ίδιο ισχύει αν αυτό συμβεί σε κάποιον από τους αδελφούς ή τις αδελφές των γονέων. Αν η ημερομηνία γέννησης ενός παιδιού συμπίπτει με την ημερομηνία εορτής ενός αγίου, τότε το νεογέννητο μπορεί να πάρει το όνομά του, χωρίς αυτό να συνήθεται ιδιαίτερα. Στο Γκαλλιτσιανό κατέγραφα μία μόνο περίπτωση αχιωνυμικού ονόματος, εκείνο του αγίου Λεονάρντο, ο οποίος λατρευόταν στο χωριό έως και το 1944, όταν μια από τις πιο καταστροφικές κατολισθήσεις κατέστρεψε ολοσχερώς την εκκλησία που ήταν αφιερωμένη σ' αυτόν και βρισκόταν στην περιοχή Καλαμάκι.

Σημαντικά γεγονότα της τοπικής και εθνικής ιστορίας έχουν επίσης σηματοδοτηθεί με ανάλογα ονόματα, τα οποία, αν και δεν υπακούουν σε κανένα εθιμικό κανόνα ονοματοδοσίας, ωστόσο υπερισχύουν. Από τις περιπτώσεις που κατέγραψα, η πιο χαρακτηριστική είναι του Paolo. Τό Δεκέμβρη του 1953 καταστροφικές βροχοπτώσεις και κατολισθήσεις επέβαλαν την υποχρεωτική εκκένωση του χωριού. Η Nucera Giovanna, αν και επίτοκος, ακολουθεί τους συγχωριανούς της στο ταξίδι προς τα Gaeta (πόλη κοντά στη Ρώμη), όπου θα παρέμεναν για δύο περίπου χρόνια. Στη διάρκεια του ταξιδιού, στην πόλη της Καλαβρίας Paola, οδηγείται εσπευσμένα στο τοπικό νοσοκομείο, όπου και φέρνει στον κόσμο ένα αγοράκι, στο οποίο δίνονται τρία ονόματα: Paolo από το όνομα της πόλης στην οποία γεννήθηκε, Biaggio κατά παραφθορά της ιταλικής λέξης *viaggio* που σημαίνει ταξίδι και Francesco κατά τη γενεαλογική γραμμή, δηλαδή το όνομα που θα έπρεπε να πάρει, σύμφωνα με τους εθιμικούς κανόνες ονοματοδοσίας. Από τα τρία υπερίσχυσε το πρώτο, το οποίο έως και σήμερα ανακαλεί στη συλλογική μνήμη το σημαντικό αυτό γεγονός της σύγχρονης κοινωνικής ιστορίας του χωριού. Το ίδιο συμβαίνει και για το όνομα Gaetano που δηλώνει τον καταγόμενο από την Gaeta. Το ατίμο που ονομάζεται έτσι γεννήθηκε στο στρατόπεδο προσφύγων «Vittorio Emanuele III» της Gaeta, όπου φιλοξενήθηκαν οι παλινογέντες από την κατολισθήση. Αν και τον είχε αποθεί και δεύτερο όνομα, Settimo (Έβδομος, καθότι ήταν το έβδομο κατά σειρά παιδί της οικογένειας), επεκράτησε το Gaetano.

Δεν υπερισχύουν, αντίθετα, ονόματα που σπάνε τη γενεαλογική αλυσίδα, χωρίς όμως να συντρέχει σοβαρός λόγος. Αυτή είναι η περίπτωση της Laura. Σύμφωνα με τους εθιμικούς κανόνες ονοματοδοσίας, θα έπρεπε να ονομάζεται Filippa από το όνομα του μητροπλευρικού παππού της. Όταν όμως γεννήθηκε, ο πατέρας της αδυνατώντας ο ίδιος να μεταβεί στο Κοντοφούρι, για να τη δηλώσει, ανέθεσε αυτό σ' έναν ανιψιό. Ο ανιψιός, γοητευμένος την εποχή εκείνη από την ποίηση του Πετράρχη, έδωσε στην εξαδέλφη του το όνομα της αγαπημένης του ποιητή: Laura. Όμως η τοπική κοινωνία, για την οποία το όνομα αυτό δεν σήμαινε απολύτως τίποτα, αποκατέστησε τη «γενεαλογική τάξη», αποκαλώντας την με το «κανονικό» όνομα που θα έπρεπε να έχει: Pina / Pinucia (υποκορ. του Filippa) και έτσι την ονομάζει μέχρι σήμερα.

Απαντούν και δύο περιπτώσεις ιστορικών ονομάτων: Attilio και Emilio προς τιμήν των Βενετσιάνων αδελφών Bandiera, εθνικών ηρώων της Ιταλίας⁹. Σύμφωνα με τη μαρτυρία ενός αδελφού τους, ο πατέρας τους, όντας «εραστής της Ιστορίας»

9. Δολοφονήθηκαν μαζί με άλλους στις 24 Ιουλίου του 1844 στην προσπάθειά τους να ανατρέψουν το καθεστώς των Βουρβόνων στην Καλαβρία.

έδωσε στα παιδιά του τα ονόματα αυτά. Τα άτομα που ονομάζονται έτσι, ζουν όλα εκτός Γκαλλιτσιανού. Στα αρχεία απαντούν και τα ονόματα Ottavia, Galatea, Eleonora, Beatrice. Τα βρίσκουμε μόνο στο πρώτο μισό του περασμένου αιώνα. Ας δούμε στη συνέχεια έναν πίνακα με τα ονόματα που απαντούν σήμερα στο Γκαλλιτσιανό:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Κύρια ονόματα των κατοίκων του Γκαλλιτσιανού

Ανδρικά	Γυναίκες	Ανδρικά	Γυναίκες
Domenico	Domenica	Leonardo	Jolanda
Antonio	Antonia	Fortunato	Elisabetta
Antonino	Antonina	Leo	Teresa
Carmelo	Giuseppina	Giuseppe	Maria
Giovanni	Carmela	Raffaele	Callidea
Francesco	Giovanna	Andrea	Rosalia
Bruno	Francesca	Sebastiano	Carolina
Filippo	Bruna	Pietro	Lucia
Michele	Filippa	Diego	Cristina
	Angela	Saverio	

Τα συχνότεστερα είναι: Domenico που απαντάει σε 16 άτομα, Giuseppe (14), Raffaele (12), Antonino (11), Antonio (10), Leonardo (10), Carmelo (9), Francesca (8). Τα λιγότερο συνήθη είναι: Rosalia, Andrea, Michele, Saverio, Angela, Lucia, Jolanda, Gonfredo που το καθένα αντιστοιχεί σε ένα μόνο άτομο.

Για να γίνει διάκριση ανάμεσα στα άτομα που φέρουν το ίδιο όνομα, εκτός από το παρωνύμιο, χρησιμοποιείται ο υποκοριστικός, θωπευτικός ή μεγεθυντικός τύπος του βαφτιστικού ονόματος. Για παράδειγμα, αν το όνομα Carmela αντιστοιχεί σε πέντε γυναίκες, τότε μπορούν να προσφωνούνται ως ακολούθως: Carmela, Carmelina, Melina, Melèddha, Mela. Μερικά ακόμη παραδείγματα:

- Fancesca - Cicca - Ciccàreddha - Ciccola
- Giovanna - Gianna Giannèddha - Giannòla
- Antonia - Ntona - Ntonèddha - Ntonòla
- Maria - Marùddha - Maròla
- Elisabetta - Bettina, Betta, Bettinèddha
- Giuseppe: Peppi, Pepèddhi, Peppòna
- Francesco: Cicco, Ciccùci
- Carmelo: Melo, Melùci, Melèddho
- Antonio: Ntoni, Ntonàci, Ntonòli
- Leonardo: Nardo, Nardùci, Nardòli

- Antonino: *Nino, Ninùci, Ninòli*
 — Filippo: *Pippo, Ppèddha, Ppèddhola*

Συνήθως, ο μεγεθυντικός τύπος λειτουργεί και ως παρωνύμιο. Για την προσφώνηση ενός προσώπου χρησιμοποιείται η κλητική του ονόματος στην υποκοριστική μορφή του, της οποίας προτάσσονται τα προσαγορευτικά *compare* (κουμπάρε) για τους άντρες, *comare* (κουμπάρα) για τις γυναίκες αλλά και τα υποκοριστικά τους *mare, pare* αντιστοίχως. Στην πρώτη μορφή τους, την κανονική, χρησιμοποιούνται όταν ανάμεσα στους συνομιλητές υπάρχει δεσμός πνευματικής συγγένειας που συνάπτεται με τα βαφτίσια ή τους γάμους. Στη δεύτερη, την υποκοριστική, χρησιμοποιούνται σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις¹⁰. Οι τιμητικές προσαγορεύσεις *signore/signora* (κύριε / κυρία) χρησιμοποιούνται για άτομα ξένα προς την κοινότητα. Όπως λέει ένας πληροφορητής μας, «ο τρόπος αυτός προσφώνησης δεν είναι δικός μας. Χρησιμοποιούμε αυτές τις λέξεις [*signore/signora*] μόνο για κάποιον ξένο που θα έρθει στο χωριό». Μερικά παραδείγματα προσφώνησης, που η τοπική κοινωνία χρησιμοποιεί:

- Compare / Pare Ppè / Fili (Filippo)*
Comare / Pure Pè / Pepe (Giuseppe)
 — *Compare / pare Sciaivè (Saverio)*
 — *Compare / pare Bischia (Sebastiano)*
 — *Compare / pare Briù (Bruno)*
 — *Compare / pare Nardù (Leonardo)*
 — *Compare / pare Petru (Pietro)*
 — *Comare / mare Giuvà (Giovanna)*
 — *Comare / mare Ntonè (Antonia)*
 — *Comare / mare Bettinè (Elisabetta)*

Οι προσφώνήσεις ανάμεσα σε στενούς συγγενείς γίνονται με τη χρήση της αντίστοιχης τοπικής συγγενειακής ορολογίας. Τα αδέρφια προσφωνούνται με το *leddè/leddà* (αδελφέ / αδελφή στο τοπικό ελληνικό ιδίωμα), τα ξαδέλφια με το σ-σεδερφό/ή (εξάδελφε/η). Αλλά και οι θείοι απευθυνόμενοι στα ανίψια χρησιμοποιούν το βαθμό συγγένειας («Τι κάνετε ανισπίο:»), το ίδιο και τα κουνιάδια (συνγενάδια). Απευθυνόμενη η γυναίκα στον αδελφό του συζύγου της θα πει: «Τι κάνετε συγγενή»; Για το σύζυγο της αδελφής, αντίθετα, χρησιμοποιείται ο ιταλικός όρος *cognato* (κουνιά-

10. Πρβ. το *θείε* / *μάδρμα* και *θεία* που χρησιμοποιείται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας.

δος). Σημειώνουμε ότι τα άτομα άνω των τριανταπέντε ετών στις μεταξύ τους προσφωνήσεις χρησιμοποιούν πάντα τον πληθυντικό της ευγενείας ακόμη και σε επίπεδο αδελφών. Οι νεότερες γενεές τείνουν να εγκαταλείψουν αυτές τις μορφές προσφώνησης και οι πιο ηλικιωμένοι θεωρούν υπεύθυνους τους δασκάλους που υποδεικνύουν στους μαθητές οικειότερους και απλούστερους τρόπους προσφώνησης στο εσωτερικό του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Οι ξένοι δημόσιοι λειτουργοί, με τους οποίους η κοινότητα έρχεται σε επαφή (Δημόσιες Υπηρεσίες, δάσκαλοι κλπ.), δυσκολεύονται να κάνουν διάκριση ανάμεσα σε ανθρώπους που φέρουν το ίδιο όνομα. Ο ταχυδρόμος της περιοχής, εδώ και χρόνια, έχει επιβάλει την αναγραφή στους φακέλους αλληλογραφίας της ημερομηνίας γέννησης του παραλήπτη¹¹. Το ίδιο γίνεται και με τους λογαριασμούς της ιταλικής ΔΕΗ (ENEL) και του ΟΤΕ (SIP). Με τον ίδιο τρόπο διακρίνουν και οι δάσκαλοι τους μαθητές που έχουν συνωνυμία. Η ημερομηνία γέννησης ως στοιχείο ταυτοποίησης των ατόμων εκπληκσει όσους αγνοούν τη συγγενειακή πραγματικότητα του χωριού. Θα αναφέρω ένα παράδειγμα από τα πιο ενδεικτικά. Στη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας ο ταχυδρόμος της περιοχής χρειάστηκε να απαντήσει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. 'Όταν για πρώτη φορά ο αντικαταστάτης του βρέθηκε στο χωριό, αντιμετώπισε ιδιαίτερα δύσκολη στη διάκριση της αλληλογραφίας. Στις ερωτήσεις που απηύθυνε στους παρευρισκόμενους στην πλατεία για κάποιο Νταρένο παραλήπτη ενός δέματος, αυτοί τον ρώτησαν αν στο δέμα αναγράφεται και η ημερομηνία γέννησής του. 'Εκπληκτος ο ταχυδρόμος ρωτά: «Μα σοβαρολογείτε; Για ένα δέμα χρειάζεται η ημερομηνία γέννησης; Τί σχέση έχει αυτό;», χωρίς να λάβει καμιά απάντηση. Οι υπάλληλοι του Δήμου, όντας οι μοναδικοί «ξένοι» με τους οποίους η κοινότητα έχει τις συχνότερες επαφές, γνωρίζουν τον καθένα με το παρωνύμιό του.

2.3. Το παρωνύμιο

Στο εσωτερικό της κοινότητας το σημαντικότερο στοιχείο καθορισμού της ταυτότητας ενός ατόμου είναι το παρωνύμιο. Ονομάζεται *ingiuria* (βρισιά) στην τοπική

11. Κάτι ανάλογο παρατηρείται ανάμεσα στους *Möcheni*, γερμανόφωνους πληθυσμούς της Valle della Fersina ή Valle dei Mocheni στο Trento της Βόρειας Ιταλίας, οι οποίοι, λόγω των συχνών συνωνυμιών, αναγράφουν στους φακέλους αλληλογραφίας όνομα, επώνυμο, όνομα γενιάς και ονομασία του αγροκτήματος (*hof* στο τοπικό γερμανικό ιδίωμα), στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο παραλήπτης. Στο εσωτερικό των χωριών το τελευταίο αυτό στοιχείο, το τοπωνύμιο του *hof*, υποκαθιστά το επίσημο επώνυμο, το οποίο ως στοιχείο προσδιορισμού της ταυτότητας ουδεμία σημασία έχει λόγω των συχνότατων συνωνυμιών. Βλ. Sellan 1983.

διάλεκτο και παρόνομα στο ελληνικό ιδίωμα¹². Από το βαπτιστικό, το επώνυμο και το παρωνύμιο εκείνο που χρησιμοποιείται περισσότερο είναι το τελευταίο. «Εμείς εδώ χρησιμοποιούμε το παρατσούκλι κι έχουμε ξεχάσει το όνομα», μου είπε ένας ηλικιωμένος μετά τη μάταιη προσπάθειά του να θυμηθεί το επίσημο όνομα ενός μακρινού συγγενούς του.

Στο Γκαλιτσιανό κάθε άτομο διαθέτει τουλάχιστον τρία παρωνύμια:

- * της ράτσας
- * το οικογενειακό
- * το ατομικό

Στην ορολογία της συγγένειας που η τοπική κοινωνία χρησιμοποιεί, ο όρος *ράτσα* κατέχει ξεχωριστή θέση. Με αυτόν δηλώνεται το σύνολο των καταγομένων από έναν κοινό πρόγονο μέσω της αρρενογονικής γραμμής. Στο τοπικό ελληνικό ιδίωμα ονομάζεται *γενιά* (γενιά)¹³, είναι όμως οι ηλικιωμένοι που κυρίως κάνουν χρήση του ελληνικού όρου. Η πλειοψηφία αναφέρει τον *Γκαλιτσί*, γι' αυτό και εδώ χρησιμοποιώ κυρίως αυτόν. Τα περισσότερα άτομα είναι σκεπτόμενα ηλικιών, μιλώντας για τη γενεαλογική καταγωγή τους, κάνουν αναφορά σε τρεις μικροίς *ράτσαις* (*razze lunghe*): στην *ράτσα* των *Micarèddu*, των *Donleoni* και των *Jatrùddoni*. Οι ανήκοντες στην πρώτη αναγνωρίζουν ως ιδρυτή της ράτσας τους τον *Micarèddu*, οι *Donleoni* τον *Don Leo* και οι *Jatrùddoni* το *Γιατρό*. Ο *Micarèddu*, παρωνύμιο του Domenico Nucera, ο *Don Leo Re Piccolo* (Δον Λέο ο Μικρός Βασιλιάς), παρωνύμιο του Nucera Leone και ο *Γιατρός*, παρωνύμιο του Nucera Raffaele—όλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες του περασμένου αιώνα, ο τελευταίος ήταν ο γιατρός του χωριού (*dottore fisico* στα αρχαία) και της ευρύτερης περιοχής—είναι οι ιδρυτές των αρχικών γενιών. Με τον πολλαπλα-

12. Ο ίδιος όρος με τους τύπους *nciuria*, *nciuriu* χρησιμοποιείται και στη Σικελία, κυρίως στην περιοχή της Μεσσήνης. Στην Κατάνη χρησιμοποιείται ο όρος *pecu* (= ελάττωμα), ενώ στο Παλέρμο, εκτός από το *nciuria*, χρησιμοποιείται και ο όρος *nnocu* που πιθανότατα σημαίνει φίδι-γκος ή λειρί (Ruffino 1988: 485, υποσ. 1). Επίσης στη Zaccanopoli, κοινότητα της Βόρειας Καλαβρίας στην Επαρχία της Cosenza, που μελέτησε η M. Minicuci (1983), συνήθιζαν οι όροι *ingiuria*, *paranome* (παρόνομα) και *difetto* (ελάττωμα). Τον όρο *παρόνομα* χρησιμοποιούν και οι Αλβανόφωνοι των οικισμών Κουβαρά, Καλύβια και Κερατέα της Ν.Α. Αττικής. Βλ. Αλεξάκης (1994: 163).

13. Ο ίδιος ακριβώς όρος *γενιά* χρησιμοποιείται και στη Μάνη, για να δηλώσει τόσο τη συγγενική ομάδα όσο και τη *φάρα* (διευρυμένη συγγενική ομάδα που αποτελείται από περισσότερες γενιές και από ακόμα περισσότερες οικογένειες), καθώς και το *σώ* (πατρογενεακή ομάδα γένος). Τους όρους αυτούς χρησιμοποιούν οι Μανιάτες αναφορικά με τις μεγάλες συγγενικές ομάδες. Βλ. Αλεξάκης 1980: 36-37.

σιασμό των αρσενικών απογόνων του κάθε ιδρυτή, οι ράτσες πολλαπλασιάζονται, γίνονται μακριές. Ο πολλαπλασιασμός επέρχεται από τη στιγμή που ο κάθε αρσενικός απόγονος δημιουργήσει δικό του οικογενειακό πυρήνα και δικούς του απογόνους (αρσενικούς), γεγονός που καθιστά και τον ίδιο εν δυνάμει ιδρυτή μιας καινούργιας ράτσας (υπογενιάς), κάτι που μπορεί να συνεχιστεί μέσα στο χρόνο από γενεά σε γενεά μέσω της αρρενογονικής πάντα γραμμής. Τα μέλη όλων αυτών των πατρογραμμικών ομάδων καταγωγής αναγνωρίζουν ότι κατάγονται από έναν κοινό πρόγονο, αποτελούν δηλαδή μέρος της αρχικής ράτσας. Αν μια υπογενιά δεν αφήσει κανένα αρσενικό απόγονο, είναι καταδικασμένη να εξαφανιστεί, έστω κι αν η συνέχεια της αρχικής ράτσας εξασφαλίζεται μέσω άλλων αρρενογονικών ομάδων καταγωγής. Η μαρτυρία της Nucera Teresa, 49 ετών, κόρης του Nucera Domenico, επονομαζόμενου *Negus*, εν δυνάμει ιδρυτή της υπογενιάς των *Negussàdoni*, καταγομένου από τη ράτσα των *Micarèddoni*, κάνει τα πράγματα σαφέστερα:

Εμείς εδώ δίνουμε μεγάλη σημασία στο θέμα της ράτσας, γι' αυτό θέλουμε αρσενικά παιδιά. Εμείς καταγόμαστε από τη ράτσα των «Micarèddoni». Υπήρχαν οι πρόγονοι που ονομάζονταν έτσι (ο πατέρας μου, ο πατέρας του πατέρα μου) κι έτσι σ' εμάς έμεινε η ονομασία Micarèddoni. Εδώ στο χωριό έχει πολλούς Micarèddoni, όμως η ράτσα (υπογενιά) του πατέρα μου («Negussàdoni») χάνεται, δεν υπάρχει πια, γιατί ο πατέρας μου δεν έκανε αρσενικά παιδιά. Τώρα τα παιδιά μου θα πάρουν τη ράτσα [παρωνύμιο] του άντρα μου. Ο άντρας μου κατάγεται από τους «Donlèoni», εγώ από τους Micarèddoni, όμως τα παιδιά μου θα ονομάζονται Donlèoni και όχι Micarèddoni (συνέντευξη 16.1.87).

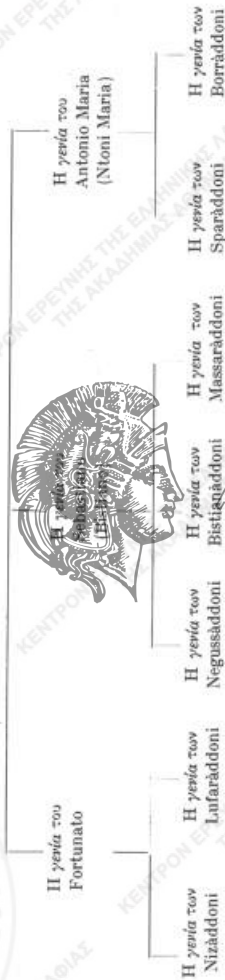
Οι ράτσες, επομένως, είναι οι μέγιστες γενιές, δηλαδή οι αρχικές μονάδες καταγωγής, από τις οποίες διακλαδώνονται στη συνέχεια, μέσω της αρρενογονικής γραμμής, πολλές μονογραμμικές ομάδες καταγωγής (μικρότερες ράτσες ή υπογενιές), οι οποίες, με τη σειρά τους, διακλαδώνονται και πάλι από γενεά σε γενεά σε άλλες υπογενιές, τα μέλη των οποίων αναγνωρίζουν πάντα ότι κατάγονται από έναν κοινό πρόγονο¹⁴. Ας πάρουμε το παράδειγμα της ράτσας, των *Micarèddoni* (Διάγραμμα 1). Οι αρσενικοί απόγονοι του ιδρυτή της ράτσας Fortunato, Sebastiano, Antonio-Maria, μετά το γάμο ιδρύουν οι ίδιοι τις δικές τους υπογενιές. Στη συνέχεια, οι αρ-

14. Στην ορολογία της συγγένειας ο όρος ράτσα, με κάποιες διαφοροποιήσεις από περίπτωση σε περίπτωση, χρησιμοποιείται και σε άλλες κοινωνίες της Βόρειας, Κεντρικής και Νότιας Ιταλίας (Mabilia 1980: 592-96· Ariotti 1980: 97· Smith 1980, Palumbo 1991: 62). Επίσης και σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας: Ν.Α. Αττική, Αιγαίο, Επτάνησα κ.α. (Αλεξάκης 1994: 171, υποσ. 68).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Οι υπογεγραμμένοι κατέχονταν από τον Μιχαήλ

Nucera Domenico (Micarèddu)

ρενες απόγονοι γίνονται ιδρυτές άλλων υπογενιών, διαδικασία η οποία συνεχίζεται από γενεά σε γενεά. Από τα παιδιά του Micarèddoni, διακλαδώνονται νέες ράτσες. Από τον Fortunato οι ράτσες των Nizàddoni και Lufaràddoni, από τον Sebastiano οι ράτσες των Negussàddoni, Bischianàddoni και Massaràdodoni, από τον Antonio Maria οι ράτσες των Sparàddoni και Borràddoni. Όλες αυτές οι υπογενιές συγκροτούν τη ράτσα του Micarèddu και όλοι φέρουν την κοινή ονομασία Micarèddoni, δηλωτική της γενεαλογικής καταγωγής τους από έναν κοινό πρόγονο.

Στην προηγούμενη μαρτυρία η πληροφόρητρια αναφερόμενη στον πατέρα της, το σύζυγο και τον ιδρυτή της ράτσας της δεν κάνει χρήση του ονόματος ούτε του επωνύμου αλλά αποκλειστικά και μόνο του παρωνυμίου, αφού αυτό είναι το κυρίαρχο στοιχείο καθορισμού της γενεαλογικής ταυτότητας (σε ποια ράτσα ανήκει) ενός ατόμου. Όλες οι ράτσες που αναφέραμε φέρουν το επώνυμο Nucera, αυτό όμως δεν λαμβάνεται υπόψη για την ταυτοποίηση ενός ατόμου. Τη λειτουργία αυτή επιτελεί αποκλειστικά και μόνο το παρωνύμιο, το οποίο μεταβιβάζεται μέσω της αρσενικής γραμμής μαζί με το επώνυμο σε όλους τους άρρενες απογόνους και τα μέλη των οικογενειών που αυτοί ιδρύουν. Αυτό είναι το λεγόμενο υπαρκτό κυκλί της ράτσας».

Πρώτος ο γερμανός γλωσσολόγος O. Heintz (1974: 203) επεσήμανε την τεράστια σημασία του παρωνυμίου στην κοινωνία του Γκαλλίσιανου, κυρίως το γεγονός ότι αυτό αποτελεί ένα πλήρες ονομαστικό σύστημα, μοναδικό σε όλη την ελληνόφωνη περιοχή¹⁵, όπου ειδικά επιθήματα προσδιορίζουν τη θέση που κάποιος κατέχει στο εσωτερικό μιας γενεαλογικής ομάδας. Με το επίθημα -àci (-άκη, ενικ.), -àcia (-άκια, πληθ.) δηλώνονται οι γιοι των ιδρυτών μιας υπογενιάς, με το -èddena ενικ., -èddene πληθ. οι κόρες, με το -ùci (-ούκη, ενικ.), -ùcia (-ούκια πληθ.), οι εγγονοί, με το -eddèdhena (ενικ.), -eddèddhene (πληθ.), οι εγγονές, με το -cucàci (-κουκάκη, ενικ.), -cucacia (-κουκάκια, πληθ.), οι δισέγγονοι, με το -eddeddhùnenà (ενικ.), -eddeddhùnene (πληθ.), οι δισέγγονες (Διάγραμμα 2). Η γυναίκα του ιδρυτή δηλώνεται με την κατάληξη -ena (-αινα)¹⁶, Niziena, Lufarissena, Borrena είναι οι γυναίκες των Nizio, Lufaro και Borro. Από το παρωνύμιο του ιδρυτή μιας υπογενιάς με το επίθημα -oni (ιταλ. -oni) δηλώνονται όλοι οι απόγονοί του. Οι Lufaràddoni, οι Nizzàddoni, οι Borràddoni είναι όλοι οι στενοί συγγενείς του Lufaro, του Nizio του Borro κ.ο.κ. Για να παρακολουθήσουμε καλύτερα τον τρόπο μετάδο-

15. Από τότε έως σήμερα όμως καμιά σχετική μελέτη δεν έγινε. Ο τοπικός συγγραφέας, ψυχίατρος Condemi, δημοσίευσε το 1987 μια σειρά παρωνυμίων χωρίς περαιτέρω ανάλυση.

16. Πρόκειται για την αντίστοιχη νεοελληνική ανδρωνυμική κατάληξη -αινα (Γιώργαινα, Κώσταινα κλπ.) που είναι ευρέως διαδεδομένη σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Πρβ. Κ α τ σ ο υ λ έ α ς 1988

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Η εξέταση των Μικαρέδδων

Nucera Domènica (Micarèddu)

Fortunato

Sebastiano (Bastian)

Antonio Maria (Ntoni Maria)

από τους Μιχαήλ Μιχαήλ

από τους Micareddoni

από τον Μιχαήλ Μιχαήλ

$$\Delta = 0$$

○

0

 $\Delta = 0$ $\Delta = 0$

0

από τους Mic. από τους Mic.

από τον Mic.

and you'll find Mic-

À propos de Mic-

από τον Μιχ.

Nizinci Nizindhena

râci
Lufaròddhena

graci Massarèddhena

Snarāci Snarāddhena

Borràci

από τους Mic.

από τους Μic.

lie, and too many

ἀπὸ τοῦ Mic.

από τους Mic

από τους Μic.

Niziacuci Niziuddheddun

Lufaracúci Lufareddhedd

i Bistān d hēddhenā

Massaracuci Massared

areddhèddhena

από τους Μις.

από τους Mic.

and top Mic.

ἀπὸ τοὺς Μις.

πρό του Mic.

Niziacucàci Niziuddheo

Lufaredhdhùhena

reddheddùna

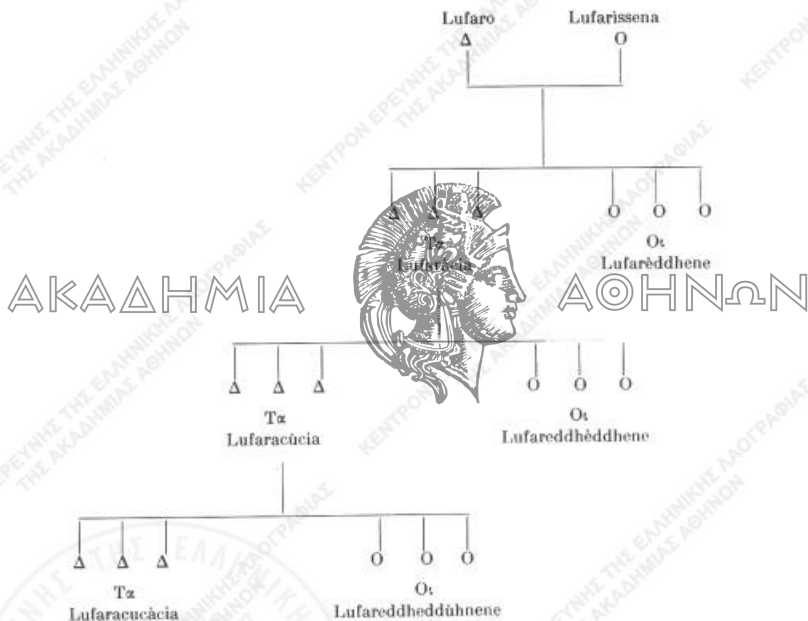
από τους Mic.

καὶ τοὺς Μις.

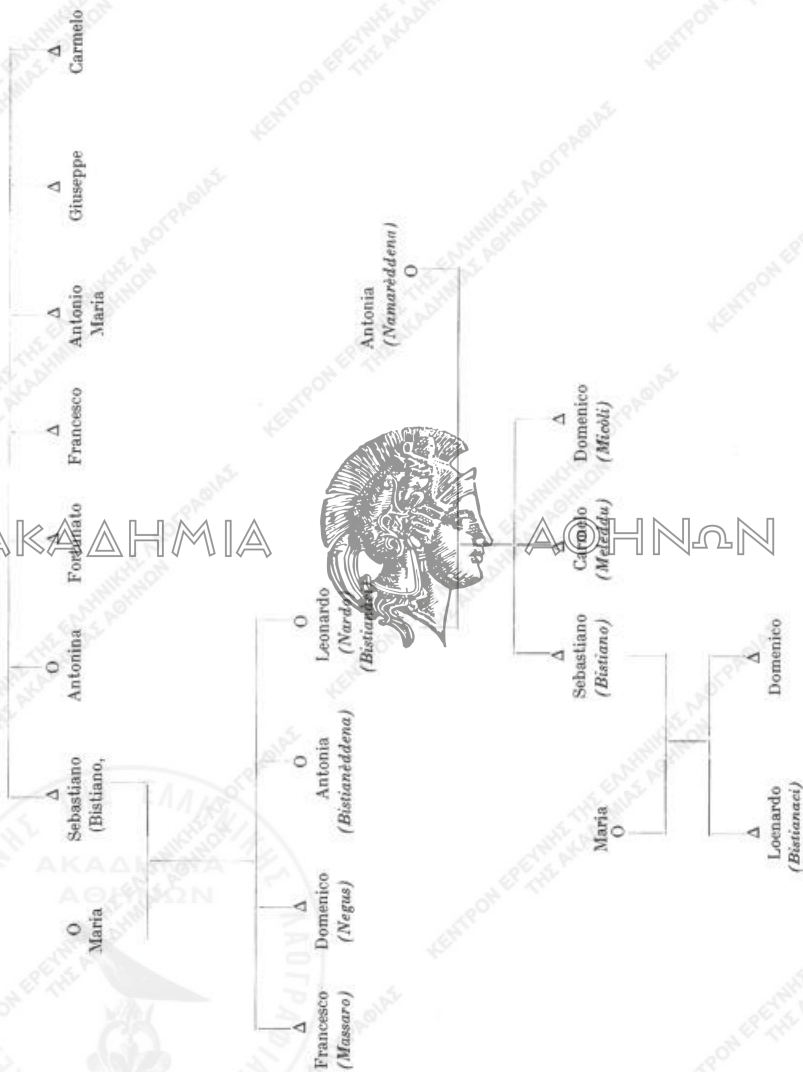
απὸ τοὺς Μις.

ἀπό τοὺς Μῆς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Η μεταβίβαση του παρωνύμιου των Lufaràddoni

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Η μεταβίβαση του πατριωτισμού των Bistianàddoni

σης του οικογενειακού παρωνυμίου, ας πάρουμε ως παράδειγμα τη γενιά του *Lùfaro* (Διάγραμμα 3): Ο *Lùfaro* είναι ο ιδρυτής της γενιάς, η *Lufarrisscna* είναι η γυναίκα του, τα *Lufaràcia* τα αρσενικά παιδιά του, οι *Lufarèddhene* οι θυγατέρες του, τα *Lufaracùcia* τα εγγόνια του, οι *Lufareddèddhene* οι εγγονές του, τα *Lufaracùcàcia* τὰ δισέγγονά του, οι *Lufareddhèddhùnene* οι δισέγγονές του. Όλα αυτά τα άτομα συγκροτούν την υπογενιά των *Lufaràddoni*, η οποία ανήκει στην αρχική γενιά (ράτσα) του *Micarèddu*, αποτελεί δηλαδή μέρος της ράτσας των *Micarèddoni*. Άρα, το παρωνύμιο, καθώς και το επώνυμο μεταβιβάζονται μέσω του αίματος, όπως λένε οι πληροφορητές, δηλαδή μέσω των αρσενικών απογόνων, ξεκινώντας από τον *κουρουνόνο* (προπάππου) και φθάνοντας στο *porðavgoni* ή *ανγονάκι* (δισέγγονο)¹⁷. Μεταβιβάζονται δηλαδή όχι μόνο σε όλα τα μέλη της πυρηνικής οικογένειας (σύζυγο, γιους, κόρες) αλλά και στους απογόνους των αρσενικών παιδιών (εγγόνια, δισέγγονα) του ιδρυτή μιας υπογενιάς.

Ας δούμε μερικά ακόμη παραδείγματα:

Ο *Rrùnka* = ο ιδρυτής της υπογενιάς/ράτσας

Η *Rrùnkena* = η σύζυγος

Το *Rrùnkaci* = ο γιος

Η *Rrunkenèddhena* = η θυγατέρα

Το *Rrunkacùci* = ο εγγονός

Η *Rrunkenèddhèddhena* = η εγγονή

Το *Rrunkacucàci* = ο δισέγγονος

Η *Rrunkenèddhèddhùnene* = η δισέγγονη

Οι *Rrunkàddoni* = όλοι οι στενοί συγγενείς/απόγονοι του ιδρυτή

Ο *Tubia* = ο ιδρυτής της υπογενιάς/ράτσας

Η *Tubiena* = η σύζυγος

Το *Tubàci* = ο γιος

Η *Tubèddhena* = η θυγατέρα

Το *Tubacùci* = ο εγγονός

ΑΘΗΝΩΝ

17. Ο Condemi (1987: 97) αναφέρει ότι στα ελληνόφωνα χωριά Μπόβα και Ρογούδι το παρωνύμιο μεταβιβάζεται μόνο από πατέρα σε παιδί, χωρίς συνέχεια στις επόμενες γενιές. Αν όμως λάβουμε υπόψη μας αρκετά παραδείγματα παρωνυμίων που αναφέρει ο Rohlf (1979) τόσο από τα χωριά αυτά όσο και από το Roccaforte (Βουί), όπου τα ειδικά επιθήματα -ena, -cuci κλπ. αφήνουν να υπονοηθεί ανάλογος τρόπος μεταβίβασης με εκείνον του Γκαλλισιανού, τότε η πληροφορία αυτή πρέπει να εξεταστεί με μεγάλη προσοχή.

H *Tubeddhèddhena* = η εγγονή

To *Tubacucàci* = ο διατέγγονος

H *Tubeddhèddhnena* = η διατέγγονη

Oi *Tubbàddoni* = όλοι οι στενοί συγγενείς/απόγονοι του ιδρυτή

O *Lienio* = ο ιδρυτής της υπογενιάς/ράτσας

H *Lleviena* = η σύζυγος

To *Lleviùci* = ο γιος

H *Llevièddhena* = η θυγατέρα

To *Lleviacùci* = ο εγγονός

To *Lleviacucàci* = ο διατέγγονος

H *Llevièddheddhùnena* = η διατέγγονη

Oi *Lleviùddoni* = όλοι οι στενοί συγγενείς/απόγονοι του ιδρυτή

Κάθε άτομο μπορεί να αποκτήσει ένα ή και περισσότερα παρωνύμια μικρής ή μεγαλύτερης διάρκειας. Αυτό σημαίνει ότι ένα παρωνύμιο είναι δυνατόν να διαρκέσει όσο κανείς είναι νέος ή σε ένα σημείο της ζωής και να μεταβιβαστεί και στους απογόνους του. Έτσι, δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις όπου ένα ατομικό παρωνύμιο υπερισχύει του κληρονομικού οικογενειακού. Ακόμη και σ' αυτές τις περιπτώσεις, το παρωνύμιο της οικογένειας καταγωγής δεν χάνεται. Τουλάχιστον ένα αρσενικό παιδί, έστω και αν διαθέτει άλλα προσωπικά παρωνύμια, κληρονομεί το οικογενειακό το οποίο μεταβιβάζεται στα παιδιά και στα εγγόνια του. Ας πάρουμε ως παράδειγμα τη μεταβίβαση του παρωνυμίου των *Bistiàddoni*, των καταγομένων από την οικογένεια του *Bistiàno* (Sebastiano) (Διάγραμμα 4). Από τα παιδιά του *Bistiàno*, η *Antonia* και ο *Leonardo* κληρονομούν το παρωνύμιο της οικογένειας. Για τον *Francesco* και τον *Domenico* υπερισχύουν τα προσωπικά. Ο *Leonardo*, γιος του *Sebastiano*, κληρονομεί τόσο το όνομα, όσο και το παρωνύμιο του παππού. Για τον *Carmelo* και *Domenico* υπερισχύουν τα ατομικά. Στην επόμενη γενιά ο *Leonardo* παίρνει εκ νέου το παρωνύμιο του παππού από την πλευρά του πατέρα. Άλλες φορές ο ιδρυτής ενός νέου οικογενειακού πυρήνα, εκτός από το παρωνύμιο της ράτσας, δέχεται κι ένα επιπλέον που συνήθως κληρονομείται από ένα αρσενικό μέλος της γενεαλογικής του γραμμής (πατέρα, θείο, παππού). Ο *Nucera Leonardo*, για παράδειγμα, έχει κληρονομήσει τόσο το όνομα, όσο και το παρωνύμιο (*Borro*) ενός θείου του. Ο ίδιος μιλώντας για το παρωνύμιο του λέει: «Στο χωριό αυτό μεταβιβάζεται όχι μόνο το όνομα αλλά και το παρατσούκλι, έτσι συνηθίζουμε εμείς εδώ».

Οι γυναίκες μετά το γάμο, αν και παίρνουν το παρωνύμιο του συζύγου, συνεχίζουν να διατηρούν και το δικό τους (πατρικό). Για παράδειγμα, η *Tindena* είναι η

γυναίκα του *Tindi*, θυγατέρα του *Vaccaro* (παρωνύμιο του πατέρα της). Η *Rinena* είναι η γυναίκα του *Rina*, θυγατέρα του *Pazziu* (παρωνύμιο του πατέρα της). Ο πληροφορητής C. G. λέει σχετικά με το παρωνύμιο της μητέρας του:

Ο παππούς μου είχε το παρατσούκλι "*Tindi*". Τό ίδιο είχε κι ο πατέρας του, ο παππούς του και ο πατέρας μου. Τη μάνα μου τη φωνάζουν «*Tindena*», αν όμως μιλήσεις με τους ηλικιωμένους θ' ακούσεις να την αναφέρουν ως «*Vaccarissena*» γιατί αυτό είναι το κληρονομικό όνομα του πατέρα της (συνέντευξη 4.4.85).

Αυτό ισχύει για όλες τις παντρεμένες γυναίκες. 'Η *Μερικάναινα* είναι η σύζυγος του *Μερίκάνο*, κόρη του *Cicco Karamuni* και της Μαρίας *Πανταλέναινας*. Η *Cancellèrena* είναι σύζυγος του *Cancellèri*, αλλά είναι πιο γνωστή ως *Spezialèddena*, κόρη του *Speziali*. Η *Bizzàrena* είναι σύζυγος του *Bizzàro*, όμως είναι πιο γνωστή ως *Kipèscena*, κόρη του *Kipèsci*. Τα παραδείγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ περισσότερα, εκείνο όμως που αξίζει να τονιστεί είναι ότι τόσο πριν από τον γάμο, όσο και μετά η γενεαλογική και κοινωνική ταυτότητα της γυναίκας καθορίζεται από το παρωνύμιο του πατέρα και του συζύγου. Η απουσία προσηκόντων παρωνυμίων για τις γυναίκες — παρατηρημένο και σε άλλες μεσογειακές κοινωνίες¹⁸ — είναι, προφανώς, συνυφασμένη με τη θέση που αυτές κατέχουν στην τοπική κοινωνία, η οποία δεν τους επιτρέπει την συμμετοχή στο δημόσιο βίο στον ίδιο βαθμό που αυτό είναι επιτρεπτό στους άντρες.

Αρκετά άτομα διαθέτουν ένα παρωνύμιο με το οποίο είναι γνωστά στο εσωτερικό της κοινότητας κι ένα διαφορετικό για τον εκτός κοινότητας κόσμο. Ο *Nucera Antonino* ήταν γνωστός στους συγχωριανούς του ως *Nino Vaccari* (οικογενειακό παρωνύμιο) και στους κατοίκους των γειτονικών χωριών ως *Nino il Messo* (*Nino* ο κλητήρας) λόγω της ιδιότητάς του στο Δήμο του Κονδοφουρίου.

'Αλλα παρωνύμια υποδηλώνουν την ξένη καταγωγή ενός ατόμου: Ο *Βουνιζάνος* είναι ο καταγόμενος από το χωριό *Βουνί* (*Roccaforte del Greco*), ο *Βουτάνος* είναι ο καταγόμενος από το *Βούα* (*Bova*), η *Ρηγουδέξα* είναι η καταγόμενη από το *Ρογούδι* (προφερόμενο και *Ρηγούδι* ή *Ρηχούδι*).

18. Η διαπίστωση αυτή δεν πρέπει να μας οδηγεί σε γενικεύσεις, αφού υπάρχουν περιπτώσεις κοινωνιών της Μεσογείου όπου και οι γυναίκες αποκτούν δικά τους ξεχωριστά παρωνύμια που δεν συνδέονται με εκείνα του συζύγου ή του πατέρα. όπως είναι οι περιπτώσεις της Μάνης (Μπασιάνης 1985), του *Alcalà* της Ανδαλουσίας (Pitt-Rivers 1976), όπου συνήθίζεται χωρίς να αποτελεί κανόνα, ο μὲν πατέρας να κληροδοτεί το παρωνύμιο του στους γιους, η δὲ μητέρα στις κόρες και, τέλος, της *Zaccanopoli* της Καλαβρίας (Minicuci 1983), όπου η γυναίκα είναι ο κύριος φορέας του παρωνυμίου και είναι αυτή που το κληροδοτεί και στα παιδιά της.

Ως παρωνύμιο χρησιμοποιείται και ο υποκοριστικός τύπος του βαφτιστικού, συνοδευόμενος από το παρωνύμιο του πατέρα: ο *Decu de Rina* είναι ο Diego, γιος του *Rina*, ο *Ntoni Mericanâci* είναι ο Αντώνης, γιος του Αμερικάνου.

Μερικά παρωνύμια αναφέρονται στις ικανότητες ενός ατόμου. Ένας νέος άνδρας ονομάζεται *Mimmo L'Artista* (Domenico ο Καλλιτέχνης), επειδή είναι καλός φωτογράφος. Ένας άλλος ονομάζεται *Mimmo Milinari* (Domenico ο Μυλωνάς), εξαιτίας της εξαιρετικής ικανότητάς του να υποδύεται το Μυλωνά στη φάρσα του Μυλινάρη¹⁹.

Διάφορες περιστάσεις, τυχαίες και απρόβλεπτες, μπορεί να γίνουν αφορμή για τη δημιουργία ενός παρωνυμίου. Συχνές είναι οι περιπτώσεις όπου λεκτικές φράσεις —περίεργες, λανθασμένες γραμματικά ή επαναλαμβανόμενες από ένα άτομο— καταλήγουν να προσλάβουν τη λειτουργία παρωνυμίων. Πράγματι, μια ειδική κατηγορία αποτελούν αυτά που βασίζονται «στη λέξη» (*sulla parola*), κατά τα λόγια των πληροφορητών, και που είναι τα πολυπληθέστερα. Ας ακούσουμε μια μαρτυρία:

Αν κάποιος πει μια περίεργη λέξη, μπορεί η λέξη αυτή να του μείνει ως παρατσούκλι. Να σου φέρω ένα παράδειγμα. Τον παππού μου τον έλεγαν "Mischicio" γιατί το σπρίντ από το χέρι το έβγαζε schiavo στα δικά του. Τον παππού μου τον έλεγαν "Mico" [υποκορ. του Domenico]. Κάποτε είπε αυτή τη λέξη και του έμεινε ως παρατσούκλι. Το ίδιο συνέβαινε και όταν κάποιος πήγαινε φαντάρος και στο γνωστό προσπαθούσε να μιλήσει ιταλικά. Συνήθως δεν πρόφερε σωστά τις λέξεις κι έτσι του κολλούσαν διάφορα παρατσούκλια που αργότερα μεταβιβάζονταν από τους γονείς στα παιδιά, δηλαδή γίνονταν οικογενειακά (συνέντευξη 12.1.87).

Μια ολόκληρη οικογένεια φέρει ως παρωνύμιο το όνομα ενός πρώην Νομάρχη του Ρηγίου της Καλαβρίας, ο οποίος επισκέφθηκε το χωριό μετά την επιστροφή των κατοίκων από τη Gaeta (1955). Το επώνυμό του κίνησε την περιέργεια ενός νέου, ο οποίος το επαναλάμβανε συνεχώς με αποτέλεσμα να του μείνει ως παρωνύμιο και να μεταβιβαστεί και σε όλα τα μέλη της οικογένειας που δημιούργησε μετά το γάμο του. Μια άλλη οικογένεια ονομάζεται *Κουρκουδιά* που στα ελληνικά της Καλαβρίας σημαίνει κουρ-

19. Πρόκειται για λαϊκό δρώμενο που παιζόταν μέχρι τη δεκαετία του '50 την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς, ονομαζόμενη *Σήκωση*, όπου διακωμωδούνταν οι σχέσεις του Μυλωνά (Μυλινάρη) και των βοηθών του και κατ'επέκταση οι σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα κοινωνικά στρώματα. Αναβίωση του εθίμου επιχειρήθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του '70 στα πλαίσια μιας ευρύτερης κίνησης για την ανάδειξη και επανεκτίμηση του πολιτισμού και της γλώσσας των Ελληνοφώνων. Σχετικά με το έθιμο αυτό βλ. Πετροπούλου 1994 β.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Παρωνύμια του Γκαλιτσιανού

Architetto (αρχιτέκτονας)	Curcudáci (κουρκούτι)	Nucia
Barrá	Curro	Paciunella (μικρή τρελή)
Bellicchi	Decani	Padalemo
Bennáro	Dottore (γιατρός)	Papalia (Παπαηλίας)
Bettináci	Forese (αγρότης)	Parpatella
Billi	Gianná	Pepi
Bischianeddu	Gianulina	Pepona
Biveri	Gnoti (άγνωστος)	Peruni (πηρούνι)
Bizzaro (ιδιότροπος)	Juhá	Pilussa
Blachi	Kigna (απόλαυση)	Pistola (πιστόλας)
Bompi	Lúfaro	Pitassi
Borro	Mafisci	Piudda (όρνιθα)
Broschi	Masciunieri	Puzhara (παντοφλάκια)
Bulfo (ασέτος)	Massarúci	Righudesa (από το Ρηγούδι)
Busciola	Mazzarella	Rina (μύτη)
Caino	Meducio	Rosa (υποκ. του Rosario)
Compattiti	(γιατρουδάκι)	Runcacuci
Cancellieri (αρχαιοφύλακας)	Menzalira (μισή λήρα)	Santà
Copacci	Mericano (Αμερικάνος)	Schiriddi
Cavalliere (ιππότης)	Minchia	Sciuri
Cezzúcci	Mischicio	Scordamaglia
Chilibrio	Monella (παλαβός)	Serisi
Ciccoláci	Mulario (νόθος)	Sparó (σπάρος)
Ciccoleo	Musciáci	Storto (στραβός)
Consigliere (σύμβουλος)	Namaredda	Tubbia
Copacúci	Ninni	Vutano (από το Βούα)
Corro	Nizio	
Culibiáci	Niziúci	
	Notaro (γραμματέας)	

**"Ngiurie" delle persone di Galliciano
Ta apanunomata to cristianò to Gaddicianò**

di Mimmo Nucera "artista"
tratto da "Gràfome ìmmia"

- 1) Spù lu Gaigha
- 2) Spù lu Rinal
- 3) Spù lu Marò Pivul
- 4) Spù lu Galina
- 5) Spù lu Mediluccedone
- 6) Choni
- 7) Pricuccedone
- 8) Messari
- 9) Aulo - Grest
- 10) Mericanò Odru
- 11) Lavina
- 12) Giamboena
- 13) Menanu
- 14) Mediluccedone
- 15) Spù lu Marò Meditane
- 16) Minuzzu
- 17) Spù lu Marò
- 18) Spù lu Tuleccuri - Cutina
- 19) Mericanò Cidu
- 20) Cacofo
- 21) Pici
- 22) Auro
- 23) Pici Carami
- 24) Carami
- 25) Bori - Auro - Oppari
- 26) Bori
- 27) Filippida - Cicolada
- 28) Carami - Miu
- 29) Carami
- 30) Borianò - Nhamaredone
- 31) Carami
- 32) Nuzza - Buri
- 33) Chini (Buri)
- 34) Nuzza - Carami
- 35) Filippida
- 36) Lufin
- 37) Nuzza
- 38) Pici
- 39) Mutaradone
- 40) Filippida - Pici
- 41) Nuzza - Pici
- 42) Zarami - Pici
- 43) Carami - Borianò
- 44) Carami
- 45) Runcicuri
- 46) Nuzza
- 47) Carami
- 48) Carami (Tabacchini)
- 49) Bori - Pici
- 50) Runcicuri
- 51) Carami - Pici, Bori, Pici - Pici, Bori
- 52) Mutaradone

Χάρτης του Γκαλλισιανό σχεδιασμένος από τον Domenico Nucera, επωνυμαζόμενο *Mimmo L' Artista*, για την επιδεξιότητά του στην τέχνη της φωτογραφίας. Πρωτοδημοσιεύτηκε στο πολυγραφημένο περιοδικό *"Gràfome ìmmia"* [Γράφω με μολύβι], όπου οι νέοι και οι νέες του χωριού αντάλλασαν απόψεις γύρω από διάφορα θέματα στη διάρκεια της δεκαετίας του '70. Σημειώνονται τα καρανόμια των τότε κατοίκων του χωριού και το σημείο στο οποίο βρίσκεται το σπίτι του καθενός. Αναδημοσιεύτηκε από τους Casile A. - Fiorenza D., *Ellenofoni di Calabria, Aspetti storici, linguistici e letterari. Università per la terza età e per il tempo libero della Bovesia. Bova Marina 1993, 26.*

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Παρωνύμια ελληνικής προέλευσης από την ελληνόφωνη περιοχή της Καλαβρίας, ανθολογημένα από τον Rohlfis (1979)

Παρωνύμιο	Σημασία	Τόπος προέλευσης
Argaliaru	Ο επισκευάζων αργαλειούς	Bova
Asprocefalo	Ασπρόκέφαλος	Ρογούδι
Cacalevri	Κακαλεύρης	Μπόβα
Carcarazza	Καρακάξα	Μπόβα
Caridi	Καρίδι	Μπόβα
Cheppalu	Κέφαλος	Ρογούδι
Chiddomussi	Στραβομούτρη	Ρογούδι
Chiddozappi	Στραβοπλάτη	Χωρίο του Ρηγουδίου
Ciaramitaru	Κεραμιδάς	Ρογούδι
Cuzzomiti	Κουτσομύτη	Ρογούδι
Cuzzorecchi	Κουτσούτι	Ρογούδι
Fisalevri	Φισαλεύρης	Ρογούδι
Folearu	Φωλιάς (αυτός που τρώει φωλιές)	Bova
Jeraci	Γεράκι	Ρογούδι
Lacanedda	Λεκανίτσα	Bova
Laghissa	Λαγίνα	Bova Marina
Lagó	Λαγός	Ρογούδι
Lahana	Λαχανάς	Ρογούδι
Lamperi	Λαμπερή	Bova
Mangialicu	Αυτός που τρώει λύκους	Bova
Pahío	Παχός	Roccaforte
Pisciocravattaru	Αυτός που ουρεί στο κρεβάτι	Bova
Piscuparu	Μεγάλος Επίσκοπος	Ρογούδι
Pizzia crea	Αυτός που ουρεί κρέας	Bova
Pondici	Ποντικός	Bova
Pondichissena	Ποντικίνα	Bova

κούτι (χυλός με γάλα ή νερό και αλεύρι από αραβόσιτο). Στον αρχηγό της οικογένειας, όταν ήταν μικρός, άρεσε υπερβολικά η *κουρκουδία*. Μια Κυριακή η μητέρα του, αφού ετοίμασε την *κουρκουδία*, τον πήρε και πήγαν στην εκκλησία. Στη διάρκεια της λειτουργίας με υψωμένη τη φωνή στρέφεται στη μητέρα και της υπενθυμίζει ότι αν δεν επιστρέψουν γρήγορα στο σπίτι, «η *κουρκουδία* σπρωχάινεται» (το *κουρκούτι* θα κρυώσει). Η φράση αυτή στάθηκε αρκετή για τη δημιουργία του σχετικού παρωνυμίου, το οποίο αργότερα έγινε οικογενειακό, αφού μεταβιβάστηκε σε όλους τους απογόνους που ο ίδιος δημιούργησε μετά το γάμο του.

Δημιουργοί παρωνυμίων μπορεί να είναι άτομα με έντονη τη χιουμοριστική διάθεση αλλά και τα ίδια τα παιδιά. Ας ακούσουμε μια μαρτυρία:

Υπάρχουν πολλά παρατσούκλια που έχουν δημιουργηθεί από τα ίδια τα παιδιά στις μεταξύ τους συναναστροφές. Τα παρατσούκλια αυτά σχετίζονται με τη συμπεριφορά κάποιου. Μπορεί κάποιο παιδί να είναι πονηρό, άλλο να είναι φλύαρο, άλλο να λέει λίγα λόγια, όπως και να είναι, πάντα βρίσκεται λόγος να κολλήσουν σε κάποιον ένα παρατσούκλι. Βάλεται με τη συμπεριφορά, πάει και το παρατσούκλι ((συνέντευξη 4.4.85).

Εν. Δ. από μικρό ήταν γνωστός ως *αδελφός του Γιάννη Καρακον* (παρωνύμιο του πατέρα του) και της Κούκαινας. Όταν πήγε στο σχολείο, στα παιχνίδια με τους συμμαθητικούς του έκανε ζαβολιές και συμπεριφερόταν με μεγάλη πονηριά. Έτσι τα υπόλοιπα παιδιά του έβγαλαν το παρωνύμιο *Mico* [υποκορ. του Domenico] *La Volpe* (Μίκο Η Αλεπού), το οποίο φέρει μέχρι σήμερα²⁰. Ένας νέος άντρας ονομάζεται *Dottore* (Γιατρός), γιατί «κάνει τη ζωή των γιατρών», σύμφωνα με τα λόγια του δημιουργού αυτού του παρωνυμίου, δηλαδή δουλεύει ελάχιστα, όπως οι γιατροί, κατά τη γενικότερη αντίληψη που επικρατεί στο χωριό για τη μη χειρωνακτική εργασία. Σ' αυτή την περίπτωση, όπως και σε άλλες αντίστοιχες, πρόκειται γι' αυτό που παρατηρεί ο Pitt-Rivers (1976: 169), ότι το παρωνύμιο αποτελεί μέσο επιβολής κυρώσεων εκ μέρους της κοινωνίας για τους παρεκκλίνοντες από την κοινώς αποδεκτή συμπεριφορά.

20. Πρβ. μερικά παραδείγματα παρωνυμίων από τα ελληνόφωνα χωριά Στερνατία και Κοριλιάνο της ελληνόφωνης περιοχής της Απουλίας που έχει καταγράψει ο Αναστ. Καραναστάσης: ο *Κιούρη*, ο *Κίεκο* του *Μάου*, ο *Γιώργη μ' ηπ-πίτα*, ο *Πονάικουόδη*, ο *Ντσιόδα* (σταγόνα), ο *δόμδα*. Βλ. Ι.Α. αριθ. 832, σ. 178, Αναστ. Καραναστάσης, Στερνατία 1965. Ο *Πατέρα*, ο *Παπαίνα*, ο *Χάρο*, ο *Τσόδδο* (ο ψύλλος), ο *Πιτσαντόνη*, ο *Χεμμένο* (χεσμένος), ο *Κριαλέκσο* (ο Κύριε Ελέησον), ο *δάρδα*, ο *Μισ-σιαμέρα* (ο Μεσημέρης), ο *Μαλελόγο* (κακός λόγος), ο *Σίδερο*, ο *Χριστούδδη*. Βλ. Ι.Α. Χρ. 836, σ. 149. Αναστ. Καραναστάσης, Κοριλιάνο 1963-64.

Ακόμη και οι νεκροί αναφέρονται με το παρωνύμιό τους, στο οποίο προτάσσεται η λέξη *maro* (μαύρος, δύστυχος) για τους άντρες και *mara* ή *maricedda* για τις γυναίκες.

Ο σκωπτικός χαρακτήρας των παρωνυμίων είναι αναμφισβήτητος, σε καμιά περίπτωση όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένος²¹. Όσα όμως από αυτά είναι καθαρώς προσβλητικά ή στιγματίζουν αρνητικά ένα άτομο και συνδέονται με γεγονότα τα οποία τόσο η ατομική όσο και η συλλογική μνήμη θέλει να ξεχάσει, υπόκεινται σε δύο βασικούς κανόνες:

- α) δεν εκφέρονται ενώπιον του ενδιαφερομένου,
- β) δεν μεταβιβάζονται στις επόμενες γενεές²².

Τέτοια είναι η περίπτωση ενός κατάδικου που πέθανε στη φυλακή. Το παρωνύμιό του μεταβιβάστηκε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα στη σύζυγο και στη μια κόρη, για να ξεχαστεί αμέσως μετά το γάμο της κόρης. Όποιος αναφέρεται σ' αυτήν χρησιμοποιεί μόνο το παρωνύμιό του συζύγου και ποτέ το πατρικό της.

Το παρωνύμιό χρησιμοποιείται και στις μεταξύ συγχωριανών προσφωνήσεις, κυρίως εκ μέρους των πιο ηλικιωμένων. Όπως και οι νεότεροι κάνουν αναφορά τόσο στα προσωπικά όσο και στα οικογενειακά παρωνύμια τους²³. Οι απάντι οι κάτοικοι του χωριού στις τηλεφωνικές συνομιλίες τους με άτομα του κοντινού περιγύρου με τα

21. Πρβ. την παρατήρηση που εδώ και χρόνια έχει κάνει ο Rohlf (1972: 121, υποσ. 17) για τη Νότια Ιταλία και τη Σικελία: «Σε μερικές περιοχές της Ιταλίας (Καλαβρία, Σικελία, Σαλέντο) τα παρωνύμια αν και ονομάζονται «βρισιές» *ingiuris*, εν τούτοις δεν θεωρούνται υβριστικές ονομασίες. Αντίθετα, οι φορείς τέτοιων ονομάτων, συνήθως, είναι υπερήφανοι γι' αυτά, ακόμη και στις περιπτώσεις εκείνες που δεν είναι καθόλου συμπαθητικά». Η άποψη αυτή ενισχύεται και από τη μελέτη της Minicuci 1983. Το ίδιο ισχύει και για τους γερμανόφωνους πληθυσμούς της Valle del Fersina του Trento, όπου το παρωνύμιό αναγράφεται ακόμη και στις επιτύμβιες στήλες των νεκροταφείων (Sellan 1983: 226).

22. Πρβ. Pitt-Rivers (1976: 167) και Sellan (1983:225), οι οποίοι διαπιστώνουν το ίδιο στις κοινωνίες που έχουν μελετήσει. Ο πρώτος σημειώνει ότι ακόμη και στην περίπτωση που ένα προσβλητικό παρωνύμιό μεταβιβαστεί και στις επόμενες γενεές, με την πάροδο του χρόνου χάνει την αρχική του σημασία. Πρβ. και Αλεξάκη 1996: 1960,

23. Ενδεικτικό ως προς αυτό είναι το ακόλουθο απόσπασμα από το βιβλίο του τοπικού συγγραφέα F. Conde mi (1990: 23) για τον τρόπο αναφοράς του στους συμμετέχοντες σε ένα ταξίδι μιας ομάδας Ελληνοφώνων στην Ελλάδα τον Αύγουστο του 1988: «Ήμασταν δεκατέσσερις, δέκα άντρες και τέσσερις γυναίκες: ο *Micòli* [η υπογράμμιση δική μου] και η κόρη του Antonella, ο *Prefeta* (Νομάρχης) και η κόρη του Mariella (...), ο *Mimmo Farineduci*, ο *Toto Bennaruci*, ο *Lillo Nizzuci*, ο *Pietro Borracuci*, ο *Ciccio* κι εγώ ο *Γιατρός Κωνσταντίνου* (Costandinuci).

οποία δεν υπάρχει δεσμός στενής φιλίας ή συγγένειας συστήνονται με το παρωνύμιο. Ακόμη και η αναφορά σε στενούς συγγενείς γίνεται με τη χρήση του παρωνυμίου. Από μια αυτοβιογραφική αφήγηση ενός πληροφορητή-ανθολογώ τα σημεία εκείνα όπου ο αφηγητής κάνει αναφορά στους συγγενείς του: «Ο γαμπρός μου ο "Benarèd-di", ο ξάδελφός μου ο "Nloni Sparacùci", ο κουμπάρος μου ο "Nloni Lufaradu", ο ξάδελφός μου ο "Nloni Sparacùci", ο κουμπάρος μου ο "Nloni Lufaracùci", ο άλλος γαμπρός μου ο "Antoni Meericanaci", ο κουμπάρος μου "o Felici", ο ξάδελφός μου ο "Massaraci", ο θεός μου ο "Borro", η συμπεθέρα μου η "Bend-rrena", ο κουμπάρος μου ο "Decu de Rina", ο θεός μου ο "Sparò"...». Ο ίδιος πληροφορητής αναφερόμενος στο παρωνύμιό του, τόνισε ότι αυτό είναι απαραίτητο «για να μην ξεχνιόμαστε μεταξύ μας».

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία γύρω από το παρωνύμιο διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία των πληροφορητών. Οι πιο ηλικιωμένοι κάνουν χρήση περισσότερο των παρωνυμίων της ράτσας και της οικογένειας παρά των ατομικών. Συνήθως αγνοούν αυτά που έχουν δημιουργηθεί πρόσφατα. Αντίθετα, οι νέοι αγνοούν καμιά φορά παρωνύμια οικογενειακά, αυτά όμως στην πλειοψηφία τους γνώστες των παρωνυμίων της ράτσας.

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο είναι το ότι η προθυμία των πληροφορητών να μιλούν για το παρωνύμιο έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την απροθυμία και σιωπή απέναντι σε ερωτήσεις που αφορούν τη σημασία κάποιου εξ αυτών. Οι περισσότεροι ή δεν θυμούνται την προέλευση ή αποφεύγουν να δώσουν λεπτομέρειες.

Πριν κλείσω, θα ήθελα να σταθώ για λίγο σε κάποιους χαρακτηρισμούς, έντονα σκαπτικούς, με τους οποίους οι κάτοικοι των γύρω ιταλόφωνων χωριών χαρακτηρίζαν τους ελληνόφωνους: *paddekoï*, *padállia*, *parpatuli* (αγροίκοι, παλαβοί, επαίτες). Στάση σαφώς "εθνοκεντρική" που παρατηρείται εκεί όπου συνυπάρχουν διαφορετικές κουλτούρες και η καθεμιά θεωρεί και τοποθετεί τον εαυτό της υπεράνω της άλλης²⁴. Η απόδοση υποτιμητικών ή καλύτερα περιπαικτικών χαρακτηρισμών ανάμεσα σε

24. Πρβ. τη στάση των ιταλόφωνων του Trento της Βόρειας Ιταλίας απέναντι στους γερμανόφωνους Mòcheni. Ακόμη και η ίδια η ονομασία Mòcheni παλαιότερα ήταν συνώνυμη του χαζού (Sella n 1983: 235). Επίσης τη στάση των Ιταλών απέναντι στα πρώτα μεταναστευτικά κύματα Αλβανών (14ο αι.) στην Καλαβρία, οι οποίοι έδωσαν υποτιμητικές ονομασίες ακόμη και στις περιοχές όπου αυτοί εγκαταστάθηκαν (Meyriat 1961: 350). Χαρακτηριστική της στάσης αυτής είναι και η πληροφορία του Padula 1977: 323 σχετικά με το αλβανόφωνο χωριό της Καλαβρίας S. Giacomo, τους κατοίκους του οποίου οι Ιταλοί θεωρούσαν κλέφτες (*ladri*) και αποκαλούσαν *casidiari* (κασιδιάρηδες).

κοντινά χωριά αποτελεί γενικότερο φαινόμενο στην Ελλάδα, την Ιταλία και αλλού²⁵. Ακόμη και ανάμεσα σε Παλαιό και Νέο Γκαλλιτσιανό, που μεταξύ τους απέχουν λιγότερο από 2 χλμ., παρατηρείται κάτι τέτοιο: οι κάτοικοι του παλαιού οικισμού αποκαλούν τους κατοίκους του νέου «Άγιους Λορεντσιώτες» (Santi Lorenzoti), παρομοιάζοντάς τους με εκείνους του κοντινού χωριού S. Lorenzo που κατά τη γνώμη τους είναι αφιλόξενοι.

Από τα όσα μέχρι τώρα ελέγχθηκαν, μπορούμε να κάνουμε μερικές γενικές διαπιστώσεις: το επώνυμο, το βαπτιστικό όνομα και το παρωνύμιο αποτελούν τα τρία συστατικά στοιχεία του ονοματοδοτικού συστήματος στο Γκαλλιτσιανό. Οι ανάγκες που το καθένα από αυτά καλύπτει και οι λειτουργίες που επιτελεί είναι διαφορετικές, ωστόσο η διαλεκτική σχέση που τα συνδέει μεταξύ τους καθορίζει, τελικά, την ταυτότητα των ατόμων σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο. Το επώνυμο μεταβιβάζόμενο από γενεά σε γενεά μέσω του αίματος, δηλαδή μέσω της αρρενογονικής γραμμής, διαιωνίζει συμβολικά τη ράτσα (γενιά) και την οικογένεια μέσα στο χρόνο. Η χρήση του περιορίζεται στα επίσημα έγγραφα, αλλά και δηλαδή αποκλειστικά και μόνο τις σχέσεις των μελών της κοινότητας με τον κρατικό μηχανισμό (ληξιαρχείο και λοιπές δημόσιες υπηρεσίες). Το όνομα μεταβιβάζεται αμφιπλευρικά καθορίζει την ταυτότητα των ατόμων σε όλα τα επίπεδα: καθορίζει γενιές, συγγενείς, παππούδες, για-

25. Για την ανταλλαγή περιφρονητικών χαρακτηρισμών ανάμεσα στα ελληνόφωνα χωριά της Καλαβρίας και της Απουλίας βλ. Πετροπούλου (1994). Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είναι τα παρωνύμια χωριών της Καλαβρίας που αναφέρει ο V. Padula για την περίοδο πριν και μετά την ενοποίηση του ιταλικού κράτους (1861). Επιλέγω τα πιο χαρακτηριστικά: *Mezzacazetta* (Μισή καλατσούλα) ονόμαζαν οι γείτονές τους τους κατοίκους του χωριού Tortora επειδή ήταν εξαιρετικά φτωχοί. *Mangialardi* τους κατοίκους του χωριού S. Domenica, επειδή έτρωγαν πολύ λαρδί, *Sasei* (Ψωραλέοι) τους κατοίκους της Grisolia, *Cipullari* (Κρεμμυδάδες) της Cirella επειδή είχαν άφθονη παρaxyγώη ωραίων κρεμμυδιών. *Zaccanari* του Bombicino επειδή στην είσοδο του χωριού τους υπήρχε ένα χοιροστάσιο (τσάκανο), *Spagari* του Cettraro επειδή παρήγαγαν λινάρι, *Labri* (κλέφτες) της Facconara, *Cruciffisuori* του Longobardi, γιατί σύμφωνα με μια παράδοση κάποτε για να τιμωρήσουν ένα συκοφάντη, τον κάρφωσαν σ' ένα δέντρο, *Cipullari* του Belmonte, γιατί έλεγαν ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού έτρωγε όλο το χρόνο κρεμμύδια (cipolle στα ιταλικά), *Tammurrari* του Aielo, γιατί σε όλες τις γιορτές έπαιζαν το tamburro (ταμπούρλο), *Sardellari* του Cariatì, γιατί ψάρευαν πολλές σαρδέλλες και *Lucetari*, γιατί λόγω κακών ατμοσφαιρικών συνθηκών είχαν όλοι το χρώμα της σάφρας (lucertola). Βλ. Padula (1977: 391-395, 402-403, 405-406). Πρόκειται σαφώς, για παρωνύμια που αντανακλούν τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής. Πρβ. επίσης Κουτέλακης (1988: 258), ο οποίος αναφερόμενος στους αμοιβαίους υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς των κατοίκων του Μεγάλου και Μικρού Χωριού της Τήλου, σημειώνει ότι οι Μεγαλοχωρίτες αποκαλούσαν Αλαδιώτες τους Μικροχωρίτες και εκείνοι με τη σειρά τους τους αποκαλούσαν Κοινοτριώτες, Καραίτες και Μυλωνάδες.

γιάδες) και οριζόντιο (εκ πλαγίου συγγενείς, θείοι, θείες). Η ύπαρξη συγγενικών σχέσεων που συνδέουν το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού — απόρροια της συγγενειακής και κοινοτικής ενδογαμίας — επιφέρει τη μη αντανόηση ονομάτων και επωνύμων με αποτέλεσμα ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό συνωνυμίας. Απ' εκ τούτου, τόσο το όνομα όσο και το επώνυμο αδυνατούν να λειτουργήσουν ως διαφοροποιητικοί παράγοντες ταξινόμησης των ατόμων ανάγοντάς το παρώνυμο σε κυρίαρχο στοιχείο γενεαλογικής ταυτότητας και κοινωνικής ταξινομήσης ενός ατόμου. Απ' τα τρία, τουλάχιστον, παρωνύμια που κάθε άτομο διαθέτει — ράτσας, οικογενειακό και ατομικό — τα δύο πρώτα είναι συνώνυμα της γενεαλογικής συνέχειας. Το τρίτο χαρακτηρίζει και ταξινομεί κάποιον σε κοινωνικό επίπεδο με βάση τον χαρακτήρα, τη συμπεριφορά, τα ελαττώματα ή χαρίσματα, τον τόπο καταγωγής, το επάγγελμα, τις ικανότητες κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α λ ε ξ ά κ η ς Ε. 1980, *Τα γένη και η οικογένεια στην παραδοσιακή κοινωνία της Μάνης*. Αθήνα.
- , 1994, «Αμφοιγραμμικές ομάδες καταγωγής και γαμήλια στρατηγική στους Αλβανόφωνους της Ν.Α. Αττικής-Λαυρεωτικής (1850-1940)». *Πρακτικά Ε' Συνάντησης Ν.Α. Αττικής, (Παιανία 5-8 Δεκ. 1991)*. Παιανία.
- , 1996, *Τα παιδιά της σιωπής. Οικογένεια, συγγένεια και γάμος στους Αρβανίτες της Ν.Α. Αττικής - Λαυρεωτικής (1850-1940)*. Αθήνα: Παρουσία.
- A r i o t i M. 1988, *Non desiderare la donna l'altri. Gruppi sociali, parentela e matrimonio nella comunità di Prodo*. Milano: Franco Angeli.
- C a r a c a u s i G. 1993, *Dizionario onomastico della Sicilia*, 2 τόμοι. Centro di studi filologici e linguistici siciliani. Palermo.
- C o n d e m i F. 1987, *Grammatica grecanica*. Reggio Calabria: Coop. Contezza.
- , 1990, *Το θηκάρι - Il dizionario*. Edizioni I. Cammaro, Reggio Calabria.
- G o o d y J. R. 1984, *Famiglia e matrimonio in Europa. Origine e sviluppo dei modelli familiari dell'Occidente*. Milano: Mondadori.
- Κ α ρ α ν α σ τ ά σ η ς Α., *Ιστορικών Λεξικών των Ελληνικών Ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας*. Τόμοι 5. Ακαδημία Αθηνών: 1984, 1986, 1988, 1991, 1992.
- Κ α τ σ ο υ λ έ α ς Στ. 1988, «Ονοματολογικά Ικαρίας». *Ονόματα* 12 (1988), 229-249.
- Κ ο υ τ ε λ ά κ η ς Χ. 1988, «Αλαδιώτες - Κουντουριώτες. Αμοιβαίοι υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί των κατοίκων της Τήλου», *Ονόματα* 12 (1988), 256-279).
- L e v i - S t r a u s s C. 1978, *Le strutture elementari della parentela* (ιταλ. μετάφρ. Α. Μ. Cirese και L. Serafini). Milano: Feltrinelli.
- M a b i l i a M. 1980, «Sruturra e uso del soprannome», *Rassegna Italiana di Sociologia* 4 (1980) 585-605.
- M e y r i a t M. (επιμ.) 1961, *La Calabria*. Lerici, Milano.
- M i n i c u c i, M. 1981, *Le strategie matrimoniali in una comunità calabrese*. Rubbettino ed. Soveria Manelli.
- M i n i c u c i M. 1983, «Il sistema di denominazione in un paese dell'Italia Meridionale», *L'Uomo*, Τόμ. VII, αρθ. 1/2, 205-217.

- Mosino F. 1981, «I nomi di battesimo dei Greci di Bova nell' Ottocento», *Calabria Sconosciuta* 13 (1981) 73-75.
- Μπασιάνη-Μπεζαντάκου Χρ. 1985, «Παρωνύμια από περιοχή της 'Εξω Μάνης», *Λεξικογραφικόν Δελτίον*, τόμ. ΙΕ', Αθήνα 233-257.
- Padula V. 1977, *Calabria prime e dopo l'Unità* (επιμ. Α. Marinari). Τόμ. II. Bari: Laterza.
- Palumbo B. 1991, *Madre madrina. Rituale parentela e identità in un paese del Sannio* (San Marco dei Cavoti). Franco Angeli: Milano.
- Πετροπούλου Χρ. 1994α, «Τα ελληνικά της Καλαβρίας μεταξύ περιθωριοποίησης και επανεκτίμησης: προβλήματα και προοπτικές», *Εθνολογία* 3 (1994), 189-214.
- Πετροπούλου Χρ. 1994β, «Αποκριά στα ελληνόφωνα χωριά της Κάτω Ιταλίας», *Καθημερινή*, 6 Μαρτίου 1994.
- Πετροπούλου Χρ. 1995, «Γλώσσα και διαλεκτός στην ελληνόφωνη περιοχή της Καλαβρίας: όψεις γλωσσικές και πολιτισμικές», *Γλώσσα* 35 (1995), 32-51.
- Piselli F. 1981, *Parentela ed emigrazione. Mutamenti e continuità in una comunità calabrese*. Torino: Einaudi.
- Pitt - Rivers J. 1976, *Il popolo della Sierra*. Torino: Rosenberg & Sel-lier. Α' έκδοση Λονδίνο 1954.
- Rohlf G. 1974, *Scavi linguistici nella Magna Grecia*. Galatina: Congedo.
- Rohlf G. 1979, *Dizionario dei cognomi e soprannomi in Calabria*. Raven-να: Longo.
- Rohlf G. 1980, «Antichi patronimici greci in Calabria», *Calabria Sconosciuta* 9 (Gennaio-Marzo 1980).
- Ruffino G. 1988, «Soprannomi della Sicilia Orientale (tipi idiomatici, fonosimbolici e triviali)», *Ονόματα* 12 (1988), 480-86.
- Sellan G. 1983, «Il nome e la terra: procedure di classificazione in una società contadina nel Nord Italia», *L'Uomo* (1983), Τόμ. VII, 219-236.
- Taibbi - Caracausi (επιμ.) 1959, *Testi Neogreci di Calabria* (TNC). Istituto Siciliano di studi Bizantini e Neogreci. Palermo.
- Τουντασάκη Ειρ. 1995, «Συστήματα ονοματοδοσίας και πρακτικές διαδοχής στο Αιγαίο: Η λειτουργία των παρωνυμίων σε μια ορεινή κοινότητα της 'Ανδρου». Ανάπτυξη από τα Πρακτικά του Συνεδρίου: 'Αξονες και προϋποθέσεις για μια διεπιστημονική έρευνα. Αθήνα: Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου».

SUMMARY

The nickname as a basic component of genealogy identification and social classification : The case of a Helleno-ponic village in Southern Italy (Gallitsiano)

by Christina Petropoulou Ph. D.

The last name, the name and the nickname form the three main elements of Gallitsiano's name-giving system. Although each of these names serves different needs and undertakes various functions, the interactive relationship between them defines, nevertheless, people's identity at a personal, familial and social level.

As the last name is transmitted from one generation to the next through blood, meaning the patrilineal system, it symbolizes the perpetuation of race and family over time. Its use is limited to official documents, in other words it strictly and exclusively refers to relations among community members within the bureaucratic system (birth records and other public services). The first name, transmitted bi-lineally (from both sides of family) defines the identity of individuals in two levels: vertical (senior relatives, grandfathers, grandmothers) and horizontal (side-relatives, uncles, aunts). The existence of kin relationships that connect almost the entire population—a residue of relative and community endogamy—brings a stop to the renewal of first and last names, resulting in a high percentage of synonymy. Evidently, both the first and last name, unable to function as differentiating factors among individuals, render the nicknames to a dominant element for identification of genealogy and social classification of a person. There are at least three kinds of nicknames given to each person: racial, familial and personal. The first two are synonymous with genealogy continuity and the third describes and classifies someone on a social level based on character traits, behavior, virtues and flaws, place of origin, occupation, abilities e.t.c.